

11/27/2024

Komplisert, men viktig for virksomheter med offentlig tjenestepensjon!

Sentrale utfordringer ved kostnader og regnskapsføring:

- I kommunal pensjon i sin alminnelighet
- For ny offentlig AFP sammenlignet med privat AFP

Pål Lillevold

AKTUAR

Forord

Rapportens bakgrunn, tilblivelse og utforming

Denne rapporten har sitt utspring i to utredningsoppdrag som ble avtalt mellom Storebrand Livsforsikring og undertegnede høsten 2023. De to oppdragene og hovedinnholdet i deres respektive mandat, var:

[Skifte av kommunal pensjonsleverandør: En drøfting av realøkonomiske konsekvenser](#)

«Hvilken økonomisk betydning en kommunes tjenstepensjonsordning har for dens økonomi, kan betraktes fra to ulike perspektiver:

Forholdet mellom kunde og leverandør, slik dette materialiserer seg ved:

- Premiebetaling: Likviditet
- Kapital som kunden har bundet hos leverandøren:
 - Leverandørens krav til kapital:
 - Premiereserve
 - Bufferkapital
 - Egenkapital
 - Premiefond

Forhold internt/lokalt for den enkelte kommune:

- Regnskapsmessig rapportering av pensjonskostnad og pensjonsforpliktelser
 - GKRS

I rapporten vil jeg drøfte hvilken realøkonomisk betydning de to ulike perspektivene har for kommunens økonomi og handlingsrom, og for økonomisk planlegging, styring og kontroll.»

[AFP for halvoffentlige virksomheter – ulike alternativer og deres konsekvenser:](#)

«Når offentlig AFP endres fra førtidspensjon 62-66 år til livsvarig påslagspensjon med virkning fra 2025, vil det være godt samsvar mellom AFP i hhv. privat og offentlig sektor. For noen halvoffentlige virksomheter vil det være mulig å velge om deres AFP skal følge det private eller det offentlige regimet. Så like som ordningene nå vil bli, kan det synes som at valget mellom de to ikke har vesentlig betydning.

Formålet med arbeidet er å se nærmere på dette spørsmålet. Momenter som vil inngå i dette arbeidet, omfatter:

- Pensjonsrettigheter
- Regnskapsregime; NRS eller GKRS.
- Finansiering»

I arbeidet med de to oppdragene ble det klart for meg at:

1. For det første kunne de med fordel behandles i sammenheng og under ett
2. For det andre kunne det være behov for en teoridel om finansierings- og regnskapsprinsipper for pensjonsforpliktelser som inngang til og fundament for den konkrete drøftingen

I samråd med oppdragsgiver ledet dette frem til den foreliggende oppbygning av rapporten.

Leseveiledning

Rapportering av de to nevnte utredningsoppdragene er ivaretatt i kapitlene 7 og 8. Drøftingen her bygger på og omfatter tekniske aspekter og prinsipper ved finansiering og regnskapsføring av tjenstepensjonsforpliktelser, både offentlig og privat. En leser som er godt innsatt i disse prinsippene kan forutsetningsvis gå rett løs på disse kapitlene med fullt utbytte.

For den som ikke kjenner seg tilstrekkelig godt innsatt i disse prinsippene, er kapitlene 2 - 6 ment å gi et teoretisk fundament for etterfølgende lesning av kapitlene 7 og 8. I disse innledende kapitlene behandler vi:

- I kapittel 2: Med «Tjenstepensjonsforpliktelse som relasjon direkte mellom arbeidsgiver og arbeidstager» som ideologisk grunnlag: Avledning av prinsipper og metode for periodisering av pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser, og hvordan dette kan konkretiseres (NRS).
- I kapittel 3: Med «Leverandørens rolle er å bistå arbeidsgiver ved sistnevntes innfrielse av pensjonsløftet overfor sine arbeidstager» som utgangspunkt: Avledning av prinsipper og metode for premie og premiereserve.
- I kapittel 4: Her konkretiserer vi i detalj hvordan de ulike ideologiene i hhv. kapittel 2 og kapittel 3 leder frem til (svært!) ulike periodiseringsforløp for pensjonskostnader, og sammenligner og kommenterer de respektive forløp.
- I kapittel 5: Her forener vi den rendyrkede ideologien «Tjenstepensjonsforpliktelse som relasjon direkte mellom arbeidsgiver og arbeidstager» med at arbeidsgivers forpliktelse inngår finansieringsavtale med en ekstern leverandør. Hvilken betydning premiebetaling og oppbygging av premiereserve har for NRS' pensjonskostnad og pensjonsforpliktelse, er sentrale spørsmål i dette kapitlet.
- I kapittel 6: Mens kommuners regnskapskostnad for tjenstepensjon tidligere var basert på kontantprinsippet, ble det med virkning fra 2002 innført en slags hybrid mellom NRS og kontantprinsippet (GKRS). Her beskrives GKRS og hvordan den virker i praksis.

For min egen del har det vært svært interessant og opplysende (å gjøre et forsøk på!) å stige ned fra pidestallen med abstrakt, matematisk formulering til den detaljerte verbale konkretiseringen i gjennomgangseksempelet i kapitlene 2 - 6. Jeg håper at denne konkretiseringen vil være opplysende også for lesere uten matematisk bakgrunn/interesse, og at det vil kunne bidra til forståelse av de tekniske sammenhengene som NRS og GKRS bygger på.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning	1
1.1	Kvantitative kriterier for vurdering av leverandører av kommunal tjenstepensjon....	1
1.2	Overordnet om regnskapsmessig rapportering	3
2.	NRS betraktet i en relasjon direkte mellom arbeidsgiver og arbeidstagere.....	5
2.1	Ideologisk grunnlag.....	5
2.2	Gjennomgangseksempel	7
2.3	Fremtidig utbetaling av alderspensjon: Prognose for eventuell kontantstrøm	7
2.4	Fremtidig utbetaling av opptjent alderspensjon: Prognose for eventuell kontantstrøm	8
2.5	Fremtidig utbetaling av opptjent alderspensjon: Forventet kontantverdi	8
2.6	Årets opptjening av alderspensjon: Forventet kontantverdi	9
2.7	Utvikling i påløpt pensjonsforpliktelse i løpet av kommende år: Analyse	9
2.8	Oppbygning av årets pensjonskostnad.....	11
3.	Pensjonsforpliktelse betraktet fra en leverandørs perspektiv	12
4.	Nærmere om leverandørperspektivet og sammenligning mellom de to perspektivene	14
5.	Regnskapsperspektivet med leverandør inne i bildet	26
5.1	Konseptuelt	26
5.2	Konkretisering.....	27
6.	GKRS.....	31
7.	Forskjeller i premie og/eller kapitalbinding hos ulike leverandører: Regnskapseffekter for kommuner.....	38
7.1	Forskjell i premienivå.....	38
7.2	Reduksjon i krav til bufferkapital.....	39
8.	Ny offentlig AFP sammenlignet med privat AFP – kostnader og regnskapsmessig behandling.....	44
8.1	Bakgrunn.....	44
8.2	AFP-regimene og sammenhengen mellom AFP og regnskapsregime.....	45
8.3	Sammenligning av kostnadsnivå for gjeldende og ny AFP	45
	Sammenligning på tidspunktet for mulig uttak	45
	Sammenligning når eventuell fremtidig AFP skal estimeres før mulig pensjonsuttak.	47
	Virkninger for likviditet/premie	51
	Virkninger for GKRS-rapportering.....	51
	Virkninger for NRS-rapportering.....	52
8.4	Sammenligning med regnskapsføring av privat AFP	52

8.5	Indre spenninger i AFP-systemet.....	54
9.	Oppsummering	56
9.1	Arbeidsgivers pensjonsforpliktelser	56
9.2	Regnskapsrapportering i hht. NRS og GKRS	56
9.3	Skifte av pensjonsleverandør for kommunal tjenestepensjon.....	57
9.4	Ny offentlig AFP sammenlignet med privat AFP – kostnader og regnskapsmessig behandling	58
	Ny offentlig AFP og kostnader	58
	Ny offentlig AFP vs. privat AFP under NRS.....	58
	Indre spenninger i AFP-systemet	58

1. Innledning

1.1 Kvantitative kriterier for vurdering av leverandører av kommunal tjenstepensjon

Pensjonsvilkårene for ansatte i kommuner og fylkeskommuner (forkortet kommuner i det følgende) er regulert gjennom sentral tariffavtale¹. Det gjelder altså én og samme pensjonsplan for alle kommuner, og denne er for alle praktiske formål den samme som gjelder for Statens Pensjonskasse.

Kommunal pensjon etter tariffavtalen omfatter både det vi kaller tjenstepensjon og AFP, og leveransen av de to er samkjørt. Den enkelte kommune har likevel handlingsrom når det gjelder *leverandør* av tjenstepensjonsordning. SGS 2020 § 7-1 krever for det første at:

«Pensjonsrettigheter, herunder lineært beregnede og regulerte oppsatte pensjonsrettigheter, skal for alle ytelsers vedkommende være forsikringsmessig dekket i forsikringsselskap eller en pensjonskasse.»

Videre heter det i SGS 2020 § 8-3 at:

«Tjenstepensjonsordningen skal være basert på et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og som ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere. Under henvisning til dette skal premien minst beregnes på grunnlag av et kollektiv som hos den enkelte leverandør utgjøres av samtlige kommunekunder og bedriftskunder eller av fylkeskommunekunder.

En arbeidsgiver kan, uavhengig av foranstående, opprette egen pensjonskasse.»

Innenfor disse rammene står kommunen fritt til å velge pensjonsleverandør. I praksis er det (i skrivende stund – primo 2024) to livsforsikringsselskaper som tilbyr tjenstepensjonsordninger i overensstemmelse med SGS 2020: Kommunal Landspensjonskasse Gjensidig Forsikringsselskap (KLP i det følgende) og Storebrand Livsforsikring AS (Storebrand i det følgende). De aktuelle leverandørene er følgelig ett av disse to livsforsikringsselskapene og egen pensjonskasse.

SGS 2020 eksplisitt som et alternativ at kommunen kan velge egen pensjonskasse som pensjonsleverandør. Ifølge Finanstilsynets virksomhetsregister² er det i alt 32 pensjonskasser som med Finanstilsynets klassifisering er registrert som kommunale. Mer spesifikt er det her tale om at utvalget som står bak disse pensjonskassene

¹ [Sentral Generell Særaftale om pensjonsordninger - SGS 2020](#)

² <https://www.finanstilsynet.no/virksomhetsregisteret/brukerdefinert-rapport/?licenceTypes=KOMMPENKAS&passporting=Domestic&p=1&group=2>

består av 19 kommuner, to fylkeskommuner i samarbeid om én felles pensjonskasse og 12 hel- eller delvis offentlige virksomheter.

I en fullstendig omtale av kommuners- og fylkeskommuners pensjonsleverandører, hører det også med at Oslo Kommune har innrettet seg med et selveiet livsforsikringselskap (captive), Oslo Pensjonsforsikring AS.

Valg av pensjonsleverandør er en omfattende og krevende tematikk. Når en kommune konkurranseutsetter sin tjenstepensjonsordning, kommer i tillegg konsekvenser av selve det mulige leverandørskiftet inn som en egen spørsmålsstilling i tillegg. I vurderingene som skal gjøres her, inngår både kvantitative og kvalitative forhold.

Med hjemmel i dagjeldende tariffbestemmelser om tjenstepensjonsordning stiftet tariffpartene i 2004 foreningen Pensjonskontoret³. Foreningen har tariffpartene som medlemmer og har som formål å fylle de oppgaver som er nedfelt i SGS 2020. Ifølge foreningens hjemmeside er dette operasjonalisert ved at foreningen «fører tilsyn med pensjonsinnretningenes praktisering av gjeldende pensjonsbestemmelser nedfelt i SGS 2020 Pensjonsordninger». I deres virksomhet inngår det at Pensjonskontoret årlig publiserer en Pensjonsveileder⁴ med formål: «Pensjonsveileder er tenkt å være et godt grunnlag for de som ønsker å sette seg inn i hva kommunal tjenstepensjon er. Videre en hjelp til de kommuner/fylkeskommuner/virksomheter i KS' tariffområde som vurderer en anbudskonkurranse eller opprettelse av pensjonskasse for sin kommunale tjenstepensjonsordning.» Pensjonsveilederen er supplert med en Konkurransveileder⁵ i Excel-format, som er «tenkt å kunne inngå som en del av kommunens konkurransegrunnlag i en eventuell konkurranse, med de tilpasninger som kommunene måtte gjøre».

Prosesser med konkurranseutsetting støtter seg i praksis i stor grad på Konkurransveilederen, for så vidt gjelder kvantitative forhold. Konkurransveilederen dreier seg i det alt vesentlige om premie som leverandøren kan tilby og krav til premiereserve. For kommunen er det her tale om likviditet og kapitalbinding. Og når det i særdeleshet gjelder spørsmålet om mulig skifte av leverandør, er det endring i likviditet og kapitalbinding som blir belyst.

Samtidig er det på det rene at valg/skifte av leverandør kan ha regnskapsmessige konsekvenser, som også vil være av interesse for kommunen å få innsikt i. Konkurransveilederen ivaretar imidlertid ikke dette forholdet.

Et hovedformål med denne rapporten er å belyse denne tematikken, herunder eventuell sammenheng mellom premie/likviditet på den ene side og regnskapsmessig pensjonskostnad på den annen side. Hva medfører kravet til regnskapsføring og balanseføring av pensjonsforpliktelser og hva er forskjellen for de kommuner og virksomheter som benytter enten NRS på den ene side eller GKRS på den annen side? Svar på denne problemstillingen gir oss et grunnlag for å vurdere de mer konkrete problemstillingene nevnt i det følgende:

1. Hvis en kommune eller (kommunalt eide) virksomheter skifter leverandør, eller en leverandør endrer priser, hva er de regnskapsmessige virkningene av endret premie og/eller bufferkrav i tillegg til de rent likviditetsmessige virkninger? Dette er en sentral problemstilling for å forstå de økonomiske og regnskapsmessige virkninger av for eksempel et leverandørskifte som følge av en anbudsprosess.
2. Hva er den regnskapsmessige behandlingen av ny offentlig AFP og privat AFP etter hhv. GKRS og NRS prinsipper? Svaret på dette spørsmålet er av stor viktighet for å forstå den konkrete økonomiske og regnskapsmessige virkningen av ny offentlig AFP og for bedre å kunne sammenligne privat og ny offentlig

³<https://pensjonskontoret.no/>

⁴ <https://pensjonskontoret.no/pensjonsveileder/pensjonsveileder-2024/>

⁵ Nedlastbar fra Pensjonsveilederens hjemmeside

AFP. På tross av det man kan omtale som like regler for ytelser for de to AFP-regimene, har de ulike finansieringssystemer som vi skal se at gir opphav til ulik regnskapshåndtering.

3. Og, til slutt, mange virksomheter som har offentlig tjenestepensjon har mulighet for å tilpasse seg slik at de kan velge mellom offentlig og privat AFP. Dermed er det særlig viktig å forstå den økonomiske og regnskapsmessige effekten av å gå fra ny offentlig AFP til privat AFP (evt. motsatt vei).

1.2 Overordnet om regnskapsmessig rapportering

Som bakgrunn for å analysere mulig sammenheng mellom premie/likviditet på den ene side og regnskapsmessig pensjonskostnad på den annen side, må vi behandle det regnskapsmessige som en egen spørsmålsstilling. Dette er et komplekst og for mange nær ugjennomtrengelig område, med et bakteppe som er oppsummert i det følgende.

Inntil midten av 1990-tallet var det kontantprinsippet som dominerte, både i privat og i offentlig sektor. Virksomheter med avtale om kollektiv pensjonsforsikring eller med egen pensjonskasse kostnadsførte premien, og hadde ingen balanseføring av påløpte pensjonsforpliktelser. Innstående på pensjonsordningens premiefond ble sted- og tidvis balanseført som eiendel, uten at dette var en universell praksis.

I samsvar med internasjonal utvikling fastsatte Norsk Regnskapsstiftelse i 1994 Norsk Regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader. Standarden innførte en fundamental omlegging til et periodiseringsprinsipp, der kostnadsføringen skjer i takt med at pensjonsrettigheter tjenes opp samtidig som påløpt netto pensjonsforpliktelse skal balanseføres. Sjargongen for denne standarden er NRS6, og vi skal bruke den noe kortere betegnelsen NRS i denne rapporten.

Kommuner og fylkeskommuner er omfattet av et eget regnskapsregime, God Kommunal Regnskapsskikk. For regnskapsmessig behandling av pensjonskostnader fant det her i 2002 sted en overgang fra det rene kontantprinsippet til en utjevnet hybridløsning basert på både NRS-kostnad og premie. I denne rapporten bruker vi betegnelsen GKRS på denne løsningen.

For økonomisk planlegging, styring og kontroll av kostnader knyttet til tjenestepensjon må virksomheter forholde seg til:

- Premie, som i utgangspunktet er et rent likviditetsmessig forhold
- Regnskapsmessig pensjonskostnad som selvstendig størrelse

For virksomheter som rapporterer i henhold til NRS er det ingen direkte sammenheng mellom premie på den ene side og regnskapsmessig pensjonskostnad på den annen side. Dette i motsetning til situasjonen for kommuner og fylkeskommuner, hvor det er en slik sammenheng i den nevnte hybridløsningen.

Formålet med den innledende – og omfattende – delen av rapporten er å gi en ganske detaljert innføring i enkelte tekniske aspekter ved de to standardene, med særlig vekt på å belyse:

- Hvordan NRS' periodiseringsprinsipp er bygget opp
- Hva som skiller NRS' periodiseringsprinsipp fra premieberegning
- Hvordan GKRS er bygget opp

Fremstillingen er bygget opp rundt et gjennomgangseksempel, der vi ser på:

1. Hvordan rett til alderspensjon tjenes opp fra en arbeidstagers ansettelse til nådd pensjonsalder og deretter går til utbetaling.
2. Hvordan denne trinnvise opptjeningen av pensjonsrett gir opphav til årlig opptjeningskostnad, påløpt pensjonsforpliktelse, rentekostnad og endelig brutto og netto pensjonskostnad

2. NRS betraktet i en relasjon direkte mellom arbeidsgiver og arbeidstagere

2.1 Ideologisk grunnlag.

Vi starter drøftingen med konstatering av et helt sentralt faktum: I en ytelsesbasert tjeneste-pensjonsordning har pensjonsløftet en selvstendig eksistens, uavhengig av tilstedeværelsen av en pensjonsleverandør.

Pensjonsløftet er et forhold direkte mellom arbeidsgiver på den ene side og arbeidstagere og pensjonister på den annen side. Arbeidstager stiller sin arbeidskraft til disposisjon i arbeidsgivers produksjon av varer og/eller tjenester. Som motytelse for erlagt arbeidsinnsats mottar arbeidstager vederlag i henhold til avtale. Mens lønn alltid inngår, så kan arbeidsvederlaget også omfatte andre goder. Opptjening av rett til fremtidig pensjon er ett av flere slike goder som kan inngå i det totale arbeidsvederlaget.

Med dette står utforming og innhold i pensjonsløftet på egne ben. Hvordan arbeidsgiver innretter seg for å kunne innfri pensjonsløftet er en avledet og selvstendig spørsmålsstilling.

I en fordomsfri vurdering, hvor vi ser på de pensjonsøkonomiske forhold i fravær av en pensjonsleverandør, så har arbeidsgiver ingen betalinger til betjening av pensjonsforpliktelse overfor en arbeidstager (før vedkommende blir pensjonist). På den annen side har vi i det foregående konstatert at rett til fremtidig pensjon opparbeides over yrkesaktiv periode.

For behandling av pensjonskostnad i arbeidsgivers regnskap kommer sammenstillingsprinsippet her inn som helt sentralt. Prinsippet er nedfelt i Regnskapsloven §4-1, punkt 3, der det heter at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Det kan ikke være tvilsomt at arbeidsgivers vederlag for arbeidsinnsats er pådratt for å understøtte verdi- og inntektskapning. Da følger det av sammenstillingsprinsippet at utgifter til innfrielse av pensjonsløftet skal kostnadsføres over yrkesaktiv periode, selv om hverken premie eller pensjon er betalt i denne perioden.

Da blir neste spørsmål hvordan man skal gå frem rent teknisk for å beregne denne løpende regnskapsmessige pensjonskostnaden og regnskapsmessig pensjonsforpliktelse som følger av denne. Hvordan kvantifisere utgifter til innfrielse av pensjonsløftet som oppstår «i samme periode som tilhørende inntekt»?

En ytelsesbasert tjenstepensjonsordning spesifiserer hvordan pensjonsytelsen skal beregnes på en eksplisitt måte, typisk avhengig av arbeidstagerens inntektshistorikk ved pensjonering. Dette kan vi kalle det endelige pensjonsmålet. Retten til fremtidig pensjon opparbeides suksessivt over tid frem til det endelige pensjonsmålet.

På et tidspunkt i løpet av det yrkesaktive løpet vil arbeidstageren ha rett til en nærmere bestemt andel av det endelige (fremtidige) pensjonsmålet – opptjent pensjonsrett. Økningen i opptjent pensjonsrett i løpet av en periode er periodens pensjonsopptjening.

For konkretisering må meningsinnholdet i «nærmere bestemt andel av det endelige (fremtidige) pensjonsmålet» utdypes:

- For det første «det endelige (fremtidige) pensjonsmålet». Det endelige pensjonsmålet – som en faktisk størrelse – kan fastsettes først ved pensjonering, når den fulle inntektshistorikken er kjent. Samtidig er det i løpet av den yrkesaktive perioden fullt mulig å anslå det endelige pensjonsmålet, basert på valgte forutsetninger om inntektsutvikling frem til alderspensjoneringen. Et slikt anslag er nettopp det vi mener med «det endelige (fremtidige) pensjonsmålet». Valg av forutsetninger for å gjøre dette anslaget er en spørsmålsstilling som vi kommer tilbake til.
- For det andre «nærmere bestemt andel». Hvor stor andel av det endelige fremtidige pensjonsmålet som skal være opptjent til enhver tid er et uttrykk for pensjonsopptjeningstakten. En arbeidstager som fratrer før nådd pensjonsalder har rett til opptjent pensjon, slik at pensjonsopptjeningstakten her får materiell betydning. Arbeidstagerer som går direkte fra arbeidsforhold til alderspensjon har rett til det endelige pensjonsmålet, uavhengig av den forutgående pensjonsopptjeningstakten. Med dette er betydningen av pensjonsopptjeningstakten her begrenset til en vei frem til målet, for så vidt gjelder selve retten til pensjon. Samtidig er pensjonsopptjeningstakten en nødvendig størrelse for å avgjøre «nærmere bestemt andel» som grunnlag for den regnskapsmessige periodiseringen av det endelige (fremtidige) pensjonsmålet. I offentlig tjenstepensjon er det lov- og/eller avtalefestet at pensjonsopptjeningstakten skal være lineær. Mer spesifikt skal opptjeningsgraden fastsettes som forholdet mellom to tidsperioder, der vi i telleren har tilbakelagt tid i arbeid og i nevneren har mulig tid i arbeid regnet frem til alderspensjonering. Det er nettopp en slik lineær opptjening vi legger til grunn for den regnskapsmessige periodiseringen.

Med utgangspunkt i opptjent pensjonsrett som definert og spesifisert i det foregående, kan vi på ethvert tidspunkt kvantifisere det opparbeidede pensjonsløftet som en eventuell fremtidig kontantstrøm. Kontantstrømmen er eventuell, fordi den beror på at arbeidstageren fortsatt er i live (for alderspensjon), eller er ufør (for uførepensjon) eller er død med pensjonsberettiget etterlatt som fortsatt er i live (ved etterlattepensjon). Opptjent pensjon bestemmer de nominelle beløpene som inngår i den eventuelle kontantstrømmen.

Realiseringen av en eventuell kontantstrøm har enten verdien 0 eller det beløpet som skal utbetales. En slik «Schrødingers katt»-størrelse må bearbeides videre for å bli meningsfylt i regnskapsmessig sammenheng. Et allment akseptert prinsipp er her å basere seg på forventet fremtidig kontantstrøm, der forventningsverdien fremkommer ved å veie eventuell utbetaling med sannsynligheten for at utbetalingen faktisk finner sted. At utbetalingen faktisk finner sted er ensbetydende med at arbeidstageren som eventuell fremtidig pensjonist er i den «tilstanden» (som kan være levende over pensjonsalder, ufør eller død med pensjonsberettiget etterlatt) som er vilkår for utbetalingen. Beregning av slike tilstandssannsynligheter bygger på allment aksepterte aktuarmessige modeller og metoder.

For verdimålingen av det opparbeidede pensjonsløftet har vi med dette eliminert tilstedeværelsen av eventualiteter. Men vi står fortsatt overfor en fremtidig kontantstrøm (sin forventede verdi), og ikke ett enkelt beløp.

Fremgangsmåten, igjen allment akseptert, for å sette én enkelt dagsverdi på en fremtidig kontantstrøm er å beregne dens diskontert verdi basert på en gitt/valgt rente(kurve). Valg av rente (kurve) for denne diskontering er en spørsmålsstilling som vi kommer tilbake til.

I kortversjon kan fremgangsmåten oppsummeres slik:

- Verdi av påløpt pensjonsforpliktelse på et gitt tidspunkt: Aktuarmessig verdi – diskontert verdi av forventet kontantstrøm av fremtidige utbetalinger – av opptjent pensjon på beregningstidspunktet
- Verdi av pensjonsopptjening i løpet av en periode: Aktuarmessig verdi – diskontert verdi av forventet kontantstrøm av fremtidige utbetalinger – av periodens økning i opptjent pensjon

2.2 Gjennomgangseksempel

Vi ser her på en arbeidstager (i relasjon til pensjonsordningen er terminologien «medlem») med karakteristika av betydning for tjenstepensjonsforholdet som følger;

- Alder ved ansettelse: 45 år
- Antatt pensjonsalder: 67 år
- Lønnsutvikling: De første 20 år med årsinntekt lik 4G, deretter årsinntekt lik 5G⁶⁷

For beregning av forventet fremtidig kontantstrøm og dens diskonterte verdi velger vi følgende forutsetninger⁸:

- Fremtidig antatt årsinntekt i full overensstemmelse med den faktiske⁹
- Leve/døds sannsynligheter i hht. K2013 for kvinne
- Diskonteringsrente 3,1 % p.a.
- Økning i G lik 3,25 % p.a.
- Økning i pensjon under utbetaling lik 2,80 % p.a.

Vi avgrensner oss til å fremstille fremgangsmåte og beregninger for alderspensjon. For ikke å drukne fremstillingen i komplekse beregninger av selve pensjonsytelsen, legger vi til grunn en fiktiv pensjonsplan der årlig pensjon ved alderspensjonsuttaket beregnes som 16 % av gjennomsnittsinntekten (i G) over hele yrkesaktiv periode¹⁰. Beregningsmetoden for pensjonsytelsen kaller vi «ytelsesformelen».

2.3 Fremtidig utbetaling av alderspensjon: Prognose for eventuell kontantstrøm

Vi starter konkretisering og tallfesting med å se på prognose for fremtidig utbetaling av alderspensjon ved fylte 65 år.

Arbeidstageren har da lagt bak seg 20 år med årsinntekt lik 4G og 10 år med årsinntekt lik 5G. Forutsatt/antatt årsinntekt for de kommende to årene frem til alderspensjonsuttaket er fortsatt 5G, slik at vi har en prognose på 12 år med denne inntekten for beregning av alderspensjonsytelsen. Prognosen for gjennomsnittsinntekten ved pensjonsuttaket blir med dette: $\frac{20 \cdot 4 \cdot G_{67} + 12 \cdot 5 \cdot G_{67}}{32} = \frac{140}{32} \cdot G_{67}$. For G har vi introdusert fotskriften 67 for å

⁶ G: Folketrygdens grunnbeløp

⁷ I offentlig tjenstepensjon er det inntekt som multiplum av G som er avgjørende ved fastsettelse av pensjonsretten ved pensjonsuttaket

⁸ De tre sistnevnte forutsetningene er som i Norsk Regnskapsstiftelse Veiledning om Pensjonsforutsetninger pr. 31.12.2023

⁹ På magisk vis har vi altså kunnet forutsi fremtidig lønnsutvikling, både den faktiske og den vi forutsetter for beregning av forventet fremtidig kontantstrøm. Dette selvsagt for ikke å gjøre eksempelet mer komplekst enn nødvendig.

¹⁰ Forutsatt tilbakelagt minst 30 år som yrkesaktiv ved alderspensjonsuttaket, slik tilfellet er her. Ved færre yrkesaktive år avkortes alderspensjonsytelsen forholdsmessig, noe som ikke har virkning her.

tydeliggjøre at vi her skal regne med prognosen for G ved alderspensjonsuttaket 67 år. Prognosen ved uttaket for alderspensjonsytelsen, 16 % av gjennomsnittsinntekten $\frac{140}{32} \cdot G_{67}$, blir da: $0,16 \cdot \frac{140}{32} \cdot G_{67} = 0,7 \cdot G_{67}$.

Gjeldende G pr. skrivende stund, primo 2024, er 118.620 (kroner, som vi – for å slippe unødvendige gjentakelser – unnlater å tydeliggjøre i det følgende). Blant beregningsforutsetningene inngår økning i G lik 3,25 % p.a., og da blir prognosen for G ved pensjonsuttaket: $G_{67} = 118.620 \cdot 1,0325 \cdot 1,0325 = 126.456$ og dermed prognose for pensjonsytelsen ved uttaket lik $0,7 \cdot G_{67} = 0,7 \cdot 126.456 = 88.519$. I henhold til de fastsatte forutsetningene prognostiseres pensjon under utbetaling å øke med 2,8 % p.a., dvs. slik:

- 88.519 ved 67 år
- $1,028 \cdot 88.519 = 90.998$ ved 68 år
- $1,028 \cdot 90.998 = 93.545$ ved 69 år
- osv.

2.4 Fremtidig utbetaling av opptjent alderspensjon: Prognose for eventuell kontantstrøm

Med dette har vi fastsatt prognose for den eventuelle kontantstrømmen som kommer til utbetaling så lenge den tidligere arbeidstageren lever som alderspensjonist. Ansatt 35 år gammel har arbeidstageren som 65-åring lagt bak seg 30 av 32 mulige yrkesaktive år, slik at opptjeningsgraden er $\frac{30}{32}$. Prognosen for den eventuelle kontantstrømmen som er opptjent blir da:

- $\frac{30}{32} \cdot 88.519 = 82.987$ ved 67 år,
- $\frac{30}{32} \cdot 90.998 = 85.311$ ved 68 år
- $\frac{30}{32} \cdot 93.545 = 87.698$ ved 69 år
- osv.

2.5 Fremtidig utbetaling av opptjent alderspensjon: Forventet kontantverdi

I henhold til fremgangsmåten beskrevet i det foregående gjenstår to steg for å omsette arbeidstagerens eventuelle kontantstrøm av opptjent pensjonsrett til verdi av påløpt pensjonsforpliktelse: For det første å veie hvert enkelt beløp i kontantstrømmen med sannsynligheten for et den tidligere arbeidstageren fortsatt er i live som alderspensjonist på utbetalingstidspunktet og for det andre å diskontere den korresponderende forventede kontantstrømmen til en dagsverdi. Mekanismen i disse to avsluttende stegene i verdiberegningen er vist i **Tabell 1** nedenfor, der vi av plasshensyn har avgrenset visningen til de første fem mulige årene i utbetalingsperioden.

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Alder	65	66	67	68	69	70	71
2	Kontantstrøm av pådratt: Eventuell, (1)	0	0	82 987	85 311	87 698	90 155	92 678
3	Sannsynlighet for utbetaling, (2)	NA	NA	0.990824	0.98555	0.979758	0.973396	0.96641
4	Kontantstrøm av pådratt: Forventet, (3) = (1) * (2)	0	0	82 226	84 078	85 923	87 757	89 565
5	Diskontering, (4)	NA	NA	0.940768	0.912481	0.885045	0.858434	0.832622
6	Kontantstrøm av pådratt: Diskontert av forventet, (5) = (3) * (4)	0	0	77 356	76 720	76 046	75 334	74 574

Tabell 1: Detaljer for utregning av verdi av påløpt pensjonsforpliktelse ved alder 65 år.

Beløpene i den nederste linjen for forventet diskontert kontantstrøm av opptjent pensjon summerer seg til 380.030, som er verdien av påløpt pensjonsforpliktelse ved alder 65 år.

2.6 Årets opptjening av alderspensjon: Forventet kontantverdi

Så til verdien av årets pensjonsopptjening ved alder 65 år, hvor vi skal ta utgangspunkt i økningen i verdien av påløpt pensjonsforpliktelse i løpet av året. Ved begynnelsen av året er opptjeningsgraden $\frac{30}{32}$, mens den ved slutten av året er $\frac{31}{32}$, og med dette øker opptjeningsgraden $\frac{1}{32}$ i løpet av året (slik den gjør for hvert av de 32 årene i hele opptjeningsperioden). Med beregnet verdi av påløpt pensjonsforpliktelse ut fra opptjeningsgrad $\frac{30}{32}$, kan vi da regne ut verdien av årets pensjonsopptjening som $\frac{1}{30}$ av verdien av påløpt pensjonsforpliktelse. Regnestykket for å komme frem til forventet kontantverdi av årets pensjonsopptjening går da ganske enkelt slik: $\frac{1}{30} \cdot 380.030 = 12.668$.

2.7 Utvikling i påløpt pensjonsforpliktelse i løpet av kommende år: Analyse

For å gjøre eksempelet mer fullstendig, ser vi videre på utviklingen i løpet av året frem til arbeidstageren fyller 66 år. Vi forutsetter her at:

- Arbeidstageren fortsatt lever 66 år gammel
- Arbeidsinntekten i det foregående året har vært som forutsatt lik 5G
- G har økt som forutsatt, dvs. fra 118.620 ved 65 år til $118.620 \cdot 1,0325 = 122.475$ ved 66 år.
- Forutsetninger om fremtidig vekst i inntekt, G og pensjon under utbetaling og om diskonteringsrente opprettholdes uendret slik de var ved 65 år

Prognosen for den eventuelle kontantstrømmen som kommer til utbetaling så lenge den tidligere arbeidstageren lever som alderspensjonist, bli i et slikt scenario den samme ved 66 år som den var for ett år siden, dvs. 88.519 ved 67 år, 90.998 ved 68 år, 93.545 ved 69 år osv. Scenariet er altså statisk for så vidt gjelder selve den fulle, eventuelle fremtidige kontantstrømmen av pensjonsutbetalinger. Samtidig er scenariet dynamisk ved at opptjeningsgraden er økt fra $\frac{30}{32}$ til $\frac{31}{32}$. Prognosen for den opptjente delen av eventuell fremtidig kontantstrømmen er blir da:

- $\frac{31}{32} \cdot 88.519 = 85.753$ ved 67 år
- $\frac{31}{32} \cdot 90.998 = 88.154$ ved 68 år
- $\frac{31}{32} \cdot 93.545 = 90.622$ ved 69 år
- osv.

De avsluttende stegene for å komme frem til verdi av påløpt pensjonsforpliktelse, sannsynlighetsvekting og diskontering, tilsvarende som i Tabell 1, er vist i Tabell 2 i det følgende.

	1	2	3	4	5	6	7
1	Alder	66	67	68	69	70	71
2	Kontantstrøm av pådratt: Eventuell, (1)	0	85 753	88 154	90 622	93 160	95 768
3	Sannsynlighet for utbetaling, (2)	NA	0.995176	0.989879	0.984061	0.977672	0.970655
4	Kontantstrøm av pådratt: Forventet, (3) = (1) * (2)	0	85 339	87 262	89 178	91 080	92 958
5	Diskontering, (4)	NA	0.969932	0.940768	0.912481	0.885045	0.858434
6	Kontantstrøm av pådratt: Diskontert av forventet, (5) = (3) * (4)	0	82 773	82 093	81 373	80 610	79 798

Tabell 2: Detaljer for utregning av verdi av påløpt pensjonsforpliktelse ved alder 66 år

Her summerer beløpene i den nederste linjen for forventet diskontert kontantstrøm av opptjent pensjon seg til 406.647, som er verdien av påløpt pensjonsforpliktelse ved 66 år. Videre, ved tilsvarende fremgangsmåte som ved alder 65 år, finner vi verdien av årets pensjonsopptjening slik: $\frac{1}{31} \cdot 406.647 = 13.118$.

Ved alder 65 år er det for det første beregnet en forpliktelse for $\frac{30}{32}$ av den fulle fremtidige kontantstrømmen og i tillegg en opptjeningskostnad for $\frac{1}{32}$ av den fulle fremtidige kontantstrømmen, til sammen $\frac{31}{32}$. Beløpsmessig innebærer dette at $380.030 + 12.668 = 392.698$ tilsvarer en forpliktelse for $\frac{31}{32}$ av den fulle fremtidige kontantstrømmen alder ved 65 år. Den samme forpliktelsen, $\frac{31}{32}$ av den fulle fremtidige kontantstrømmen, er verdiberegnet til 406.647 ett år senere. Årsaken til at verdien av én og samme forpliktelse øker på denne måten gjennom året, finner vi i et annet dynamisk aspekt i scenariet, nemlig at arbeidstageren er blitt ett år eldre og med det kommet ett år nærmere tidspunktet for start eventuell pensjonsutbetaling. Konsekvenser for verdi-beregningen er at:

- Diskonteringseffekten reduseres med ett år
- Ved alder 65 år ble sannsynligheten for at arbeidstageren er i live som 66-åring vurdert å være 99,5627 %, mens den er økt til 100 % ved alder 66 %.

Sammenhengen kan tallfestes ved å ta utgangspunkt i at vi tenker oss at verdien av påløpt pensjonsforpliktelse ved alder 66 år, 406.647, er kjent ved alder 65 år. Da kan vi spørre oss hva verdien av den samme påløpte $\frac{31}{32}$ – forpliktelsen er, men da ved alder 65 år. Her går vi frem på samme måte som ved verddivurdering av en eventuell fremtidig kontantstrøm, dvs. sannsynlighetsveie og diskontere. Som gjengitt i det foregående, er sannsynligheten for at 65-åringen overlever til å bli 66 år gammel lik 99,5627 %. Diskontering ett år frem i tid med rente 3,1 % innebærer å dividere med 1,031. Det fullstendige regnestykket for å komme frem til verdien av $\frac{31}{32}$ – forpliktelsen ved alder 65 år blir da:

$$\frac{0,995627}{1,031} \cdot 406.647 = 392.695$$

Til sammenligning er resultatet ved den tidligere gjengitte fullstendige beregningen ved alder 65 år 392.698. Ettersom vi avrunder til heltall i alle steg i mellomregningene i den fullstendige beregningen, kan vi driste oss til å konkludere med at differansen på 3 er forårsaket av disse avrundningene og at resultatet ved de to fremgangsmåtene i realiteten er fullstendig sammenfallende.

Utviklingen i verdi av påløpt pensjonsforpliktelse fra alder 65 år til alder 66 år som vi har sett her illustrerer det generelle forholdet at verdien øker med:

- At opptjent pensjonsrett i seg selv øker i takt med økt opptjeningsgrad. Dette er opptjeningskostnaden.
- Virkningen av at kontantstrømmen av eventuelle fremtidige pensjonsutbetalinger kommer ett år nærmere.

Ut fra de beregnede størrelsene i det foregående kan bevegelsen i verdi av påløpt pensjonsforpliktelse i vårt gjennomgangseksempel dekomponeres slik:

Komponent	Beregning	Beløp
Verdi av påløpt pensjonsforpliktelse ved 65 år	Direkte/Fullstendig	380.030
+ Opptjeningskostnad	Direkte/ Fullstendig	12.668
+ Økt forpliktelse grunnet ett år kortere tid til start pensjonsutbetaling	Residual: $(406.647 \div 380.030) \div 12.668$	13.949
= Verdi av påløpt pensjonsforpliktelse ved 66 år	Direkte/ Fullstendig	406.647

Tabell 3: Sammenheng verdi av påløpt forpliktelse, opptjeningskostnad og kostnad grunnet ett år kortere tid til start pensjonsutbetaling

2.8 Oppbygning av årets pensjonskostnad

Fremgangsmåten vi benyttet i det foregående for å beregne verdi av $\frac{31}{32}$ – forpliktelsen ved alder 65 år illustrerer at komponenten grunnet ett år kortere tid til start pensjonsutbetaling har to bidrag:

- For det første en rentekostnad, som består i ett års mindre diskontering ved alder 66 år.
- For det andre en «overlevelseskostnad», som følger av økt sannsynlighet ved alder 66 år for utbetaling av den eventuelle fremtidige kontantstrømmen

Summen av de to komponentene kan vi kalle «tidskostnaden».

«Overlevelseskostnad» er, så vidt vites, introdusert som et nytt begrep her. Et annet mer innarbeidet begrep for det samme fenomenet er dødelighetsarv. Sistnevnte begrep har sitt opphav i hvordan overlevelseskostnaden tenkes finansiert i et stor kollektiv: Bortfall av forpliktelse for de som ikke overlever, overføres her som en «frigjøringsarv» til de som overlever, og da til å dekke økt forpliktelse pr. gjenlevende capita som følge av at deres fremtidige pensjonsmottak er blitt mer sannsynlig. For gruppen som helhet, på den annen side, er likevel dødelighet/overlevelse uten betydning for hvordan verdien av påløpt forpliktelse utvikler seg¹¹.

Med en slik forankring er overlevelseskostnaden i en kollektiv betraktning selvfinansiert som en intern utjevningmekanisme innad i pensjonsordningens medlemsmasse, og da i motsetning til å innebære en kostnad som skal belastes foretaket. Rentekostnaden, på den annen side, må dekkes ved at den inngår som en egen komponent i foretakets regnskapskostnad.

Etter dette kan vi oppsummere med at:

Periodens opptjeningskostnad
 + Periodens rentekostnad
 = Periodens pensjonskostnad

Denne noe omstendelige eksempel-gjennomgangen er ment å gi en uttømmende beskrivelse av hovedprinsippene for å beregne regnskapsmessig kostnad ved *utgifter til innfrielse av pensjonsløftet som oppstår «i samme periode som tilhørende inntekt»*. Når pensjonen er ferdig opptjent og arbeidstageren går over til å bli alderspensjonist, så påløper ikke lenger noen opptjeningskostnad. Utbetalingen av pensjon har ingen virkning for foretakets regnskapsresultat; den dekkes regnskapsmessig krone-for-krone ved reduksjon/belastning av balanseført påløpt pensjonsforpliktelse. Samtidig fortsetter rentekostnaden å påløpe, men da som eneste komponent som bidrar til regnskapsmessig pensjonskostnad.

¹¹ Ideelt sett, dersom faktisk forløp for dødelighet/overlevelse er i full overensstemmelse med det som er forutsatt

3. Pensjonsforpliktelse betraktet fra en leverandørs perspektiv

Her kan det være på sin plass å minne om innledende og grunnleggende konstatering, nemlig at tjenestepensjonsforholdet er direkte mellom arbeidsgiver og arbeidstagere. Fremstillingen av gjennomgangs-eksempelet er basert på denne fordomsfrie forutsetningen, og den forutsetter implisitt at arbeidsgiver også har det direkte ansvaret for å levere pensjonen når den kommer til utbetaling.

Samtidig er det et faktum at arbeidsgivere inngår avtale med en pensjonsleverandør som en innretning for å innfri tjenestepensjonsforpliktelsen. I offentlig sektor er det ved lov eller sentrale tariffavtaler bestemt at omfattede arbeidsgivere *skal* inngå slik avtale. Aktuelle leverandører er egen pensjonskasse eller livsforsikrings-selskap.

Som nevnt er leverandørens rolle å bistå arbeidsgiver ved sistnevntes innfrielse av pensjonsløftet overfor sine arbeidstagere. I praksis er innretningen slik at arbeidsgiver forhåndsfinansierer deler av pensjonsløftet ved løpende premiebetaling til leverandøren. Innbetalt premie allokteres til den enkelte arbeidstager, som med dette bygger opp en premiereserve hos leverandøren. Som motstykke forplikter leverandøren seg overfor arbeidstageren til fremtidig utbetaling av en nærmere bestemt opptjent nominell pensjonsytelse.

Det er altså tale om et trepartsforhold, som i korthet kan betegnes slik:

- Pensjonsleverandør: Forsikringsgiver
- Arbeidsgiver: Forsikringstager
- Arbeidstager: Forsikret

Premiebetalingen innebærer at risikoen for innfrielse av nærmere bestemte fremtidige nominelle pensjonsytelser overdras med endelig virkning fra arbeidsgiver til pensjonsleverandør. Så er det et grunnleggende spørsmål om arbeidsgiver ved premiebetalingen har forsikret påløpt pensjonsforpliktelse - slik denne er definert regnskapsmessig, i det direkte forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstager – i sin helhet. I så fall kunne premiebetalingen sees på som «*utgifter til innfrielse av pensjonsløftet som oppstår «i samme periode som tilhørende inntekt»*». Realiteten er imidlertid at pensjonsytelsene som leverandøren overtar ansvaret for, er nominelle, basert på det til enhver tid gjeldende nivå på gjennomsnittlig arbeidsinntekt og G. Påløpt pensjonsforpliktelse som grunnlag for regnskapskostnaden, på den annen side, omfatter i tillegg anslått virkning av fremtidig utvikling i arbeidsinntekt og regulering av pensjon under utbetaling.

Forskjellen springer ut fra at regnskapsavleggelsen på ene side og leverandøren på den annen side skal ivareta ulike formål. Ved regnskapsavleggelsen søker man å oppnå et mest mulig realistisk anslag på den fremtidige kontantstrømmen av fremtidige pensjonsutbetalinger, hensyntatt alle fremtidige hendelser som har betydning for omfanget. Her inngår åpenbart (estimerer for) fremtidig økning i inntekt og pensjoner under utbetaling. Leverandøren, på den annen side, påtar seg et ugjenkallelig forsikringsansvar og må da innrette seg slik at ansvaret kan innfris med tilfredsstillende sikkerhet. Da må leverandøren ta stilling til hva som kan inngå i en forsikret pensjonsforpliktelse, og det er allment akseptert at virkingen av fremtidig økning i inntekt og G er ukjente faktorer som ikke lar seg forsikre¹².

¹² Her vil noen kunne hevde at også slike faktorer *lar* seg forsikre. Da må man tro at enten ville premien bli prohibitiv, eller så ville sikkerheten for innfrielse av forpliktelsen ikke være tilfredsstillende – eventuelt en kombinasjon. Uansett er lov- og avtaleverket

Kort oppsummert:

- Regnskapsperspektivet:
 - Realistisk anslag på fremtidig kontantstrøm av fremtidige pensjonsutbetalinger, opptjent i dag
 - Verdi av påløpt pensjonsforpliktelse: Diskontert verdi av den forventede opptjente kontantstrømmen
 - Verdi av årets pensjonskostnad: Hvor mye må tilføres for å holde tritt med verdien av påløpt pensjonsforpliktelse
- Leverandørperspektivet
 - Av det som er opptjent til i dag, hvor mye lar seg forsikre?
 - Premiereserve: Hvor mye må vi ha på bok til innfrielse av denne forsikringsforpliktelsen?
 - Premie: Hvor mye må tilføres for å holde tritt med dette kravet til premiereserve

for offentlig tjenstepensjon utformet slik at risikoen knyttet til fremtidig økning i inntekt og G ikke tillates forsikret. De inngår i risikoforhold som «ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger» (Lov om forsikringsvirksomhet §4-5, 3. ledd), og må finansieres på annen måte enn ordinær forskuddsvis premiebetaling. Dette er en spørsmålsstilling som vi vil utdype etter hvert.

4. Nærmere om leverandørperspektivet og sammenligning mellom de to perspektivene

Her kan vi gå tilbake til gjennomgangseksempelet og se på hvordan leverandøren kan innrette seg overfor arbeidstageren ved alder 65 år. Vi starter da med å stille spørsmålet om hvilken nominell ytelse som er opp-tjent, basert på inntektshistorikken frem til fylte 65 år. Medregnet inntekt for det kommende året, har arbeidstageren da 20 år med inntekt 4 G og 11 år med inntekt 5G, slik at gjennomsnittsinntekten er $\frac{20 \cdot 4 \cdot G_{65} + 11 \cdot 5 \cdot G_{65}}{31} = \frac{135}{31} \cdot G_{65}$. Utgangspunktet for opptjent nominell pensjonsytelse som kan/skal forsikres er med dette: $0,16 \cdot \frac{135}{31} \cdot G_{65} = \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}$. Det endelige nominelle beløpet som skal forsikres og som det skal være avsatt premiereserve for er den opptjente andelen, $\frac{30}{32}$, av denne, dvs. $\frac{30}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot G_{65} = \frac{30}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot 118.620 = 77.485$.

For beregning av premie og premiereserve må leverandøren ta stilling til beregningsforutsetninger, igjen under hensyntagen til kravet om innfrielse av pådratt pensjonsforpliktelse med tilfredsstillende sikkerhet. Vi har allerede konstatert at forsikret kontantstrøm av fremtidige pensjonsutbetalinger da må være på dagens nominelle nivå. Når det gjelder diskonteringsrente, skal man for regnskapsavleggelsen legge til grunn en mest mulig realistisk prognose for fremtidig markedsrente. I forsikringsforholdet får diskonteringsrenten i tillegg en annen rolle; den blir også et avkastningskrav som leverandøren må oppnå for at innfrielse av pådratt pensjonsforpliktelse ikke skal være tapsbringende. Med dette må leverandøren være forsiktig ved valg av diskonteringsrente, og i praksis legge denne lavere enn realistiske forventninger om fremtidig markedsrente. I skrivende stund, primo 2024, så er diskonteringsrenten for opptjening av nye pensjonsrettigheter lik 2,0 % hos alle leverandører.

I Tabell 4 i det følgende har vi gjentatt økonomiske beregningsforutsetninger for hhv. regnskapsavleggelse og for leverandørens fastsettelse av premie og premiereserve¹³.

Faktor	Perspektiv	
	Regnskapsavleggelse	Leverandør
Diskonteringsrente	3,10 % p.a.	2,00 % p.a.
Økning i G lik	3,25 % p.a.	Inngår ikke (dvs. = 0)
Økning i pensjon under utbetaling	2,80 % p.a.	Inngår ikke (dvs. = 0)

Tabell 4: Sammenstilling av økonomiske beregningsforutsetninger for hhv. regnskapsavleggelse og leverandør

Med dette kan vi gjenta fremgangsmåten for beregning av verdi av opptjent pensjonsforpliktelse ved alder 65 år som er vist i Tabell 1, men nå med leverandørperspektivet. Endring av perspektiv innebærer også at opptjent pensjon, som er en ren beregningsmessig størrelse i regnskaps-perspektivet, går over til å bli en forsikringsmessig pådratt nominell pensjonsytelse i leverandør-perspektivet. Resultatet av den leverandørrelevante

¹³ I en mer fullstendig beskrivelse av faktiske forhold hører det med at diskonteringsrenten for opptjening av nye pensjonsrettigheter har vært høyere enn 2,0 % p.a. bakover i tid. For beregning av premiereserve er det faktisk rentehistorikk som får virkning, og ikke bare den gjeldende opptjeningsrenten. Som et forenklingstiltak for fremstillingen her velger vi å beskrive som om 2,0 % er og har vært den eneste gjeldende opptjeningsrenten. Premiereserven kan da beregnes med 2,0 % som eneste rente.

beregningen er vist i Tabell 5 i det følgende, der vi også har tydeliggjort at leverandøren benytter betegnelsen premiereserve for verdien av nominelle pensjonsytelser som er forsikringsmessig pådratt.

	Alder	65	66	67	68	69	70	71
Kontantstrøm av pådratt: Eventuell,	(1)	0	0	77 485	77 485	77 485	77 485	77 485
Sannsynlighet for utbetaling,	(2)	NA	NA	0.990824	0.98555	0.979758	0.973396	0.96641
Kontantstrøm av pådratt: Forventet,	(3) = (1) * (2)	0	0	76 774	76 365	75 917	75 424	74 882
Diskontering,	(4)	NA	NA	0.961169	0.942322	0.923845	0.905731	0.887971
Kontantstrøm av pådratt: Diskontert av forventet, (5) = (3) * (4)		0	0	73 793	71 960	70 136	68 314	66 493

Tabell 5: Detaljer for leverandørens utregning av verdi av forsikringsmessig pådratt nominell pensjonsforpliktelse (= premiereserve) ved alder 65 år.

Beløpene i den nederste linjen for forventet diskontert kontantstrøm av opptjent pensjon summerer seg til 350.096, som er verdien av forsikringsmessig pådratt nominell pensjonsforpliktelse – premiereserven – ved alder 65 år. Premiereserven svarer til opptjening av $\frac{30}{32}$ stipulert nominell pensjonsytelse, mens premien for kommende års opptjening svarer til $\frac{1}{32}$ av samme ytelse. Med dette kan premien beregnes som $\frac{1}{30}$ av premiereserven, dvs. $\frac{1}{30} \cdot 350.0966 = 11.670$.

Så kan vi gå videre å se på premie og premiereserve ved alder 66 år. Medregnet inntekt for det kommende året, har arbeidstageren da 20 år med inntekt 4 G og 12 år med inntekt 5G, følgelig gjennomsnittsinntekt lik $\frac{20 \cdot 4 \cdot G_{65} + 12 \cdot 5 \cdot G_{65}}{32} = \frac{140}{32} \cdot G_{66}$. Utgangspunktet for opptjent nominell pensjonsytelse som kan/skal forsikres er med dette: $0,16 \cdot \frac{140}{32} \cdot G_{66} = \frac{22,4}{32} \cdot G_{66}$. Her er opptjeningsbrøken, $\frac{31}{32}$, slik at opptjent pensjon som skal være forsikret, og som det skal være avsatt premiereserve for, ved alder 66 år er $\frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot G_{66} = \frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot 1,0325 \cdot G_{65} = \frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot 1,0325 \cdot 118.620 = 83.054$. Beregning av verdi av opptjent pensjonsforpliktelse ved alder 66 år blir som er vist i Tabell 6 i det følgende.

	Alder	66	67	68	69	70	71
Kontantstrøm av pådratt: Eventuell,	(1)	0	83 054	83 054	83 054	83 054	83 054
Sannsynlighet for utbetaling,	(2)	NA	0.995176	0.989879	0.984061	0.977672	0.970655
Kontantstrøm av pådratt: Forventet,	(3) = (1) * (2)	0	82 653	82 213	81 730	81 200	80 617
Diskontering,	(4)	NA	0.980392	0.961169	0.942322	0.923845	0.905731
Kontantstrøm av pådratt: Diskontert av forventet, (5) = (3) * (4)		0	81 032	79 021	77 016	75 016	73 017

Tabell 6: Detaljer for leverandørens utregning av verdi av forsikringsmessig pådratt nominell pensjonsforpliktelse (= premiereserve) ved alder 66 år.

Beløpene i tabellens nederste linje summerer seg til 385.102, som er leverandørens premiereserve ved alder 66 år, mens premien for kommende års opptjening er $\frac{1}{31} \cdot 385.102 = 12.423$.

Så skal vi se nærmere på utviklingen av nominelt opptjent beløp som skal forsikres. Beløpet øker fra $\frac{30}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}$ ved alder 65 år til $\frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot G_{66}$ ved alder 66 år, og som vi ser (før innsettingen av tallstørrelser), er økningen drevet av to ulike forhold:

- For det første at brøken som aktuell G skal multipliseres med, øker fra $\frac{30}{32} \cdot \frac{21,6}{31}$ ved alder 65 år til $\frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32}$ ved alder 66 år.
- For det andre at aktuell, nominell G, som det skal regnes med, øker fra G_{65} ved alder 65 år til G_{66} ved alder 66 år.

Her kan vi sammenligne utviklingen av opptjent ytelse fra alder 65 til alder 66 ved hhv. regnskapsperspektivet og leverandørperspektivet, slik dette er vist i Tabell 7 i det følgende:

Faktor	Perspektiv	
	Regnskapsavleggelse	Leverandør
Ved alder 65	$\frac{30}{32} \cdot 0,7 \cdot G_{67}$	$\frac{30}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}$
Ved alder 66	$\frac{31}{32} \cdot 0,7 \cdot G_{67}$	$\frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot G_{66}$

Tabell 7: Utvikling av hhv. opptjent pensjon ved regnskapsperspektivet og opptjent/pådratt nominell forsikringsforpliktelse ved leverandørperspektivet.

For regnskapsperspektivet så vi at verdi opptjent pensjonsforpliktelse ved 65 år, verdi av kommende års opp-tjening ved 65 år og årets rentekostnad summerer seg til verdi av opptjent pensjonsforpliktelse ved 66 år. Vi har tilsvarende sammenheng ved leverandørperspektivet: Premiereserve ved 65 år, premie for ytterligere ett års opptjening ved 65 år og årets rentekostnad summerer seg til premiereserve ved 66 år.

Men i leverandørperspektivet, til forskjell fra regnskapsperspektivet, er påløpt pensjonsforpliktelse uttrykt ved premiereserven ikke bare en beregningsmessig størrelse, men også en penge-beholdning som leverandøren forvalter. Forvaltningen vil gi avkastning som forutsetningsvis (minst) tilsvarer renten som leverandøren benytter ved diskontering av fremtidige kontant-strømmer. Dermed oppveies rentekostnaden av (forutsatte) finansinntekter på premiereserven. Rentekostnaden i leverandørperspektivet blir med dette selvfinansiert i betydningen at arbeidsgiver ikke skal betale egen premie for kostnaden ved at kontantstrømmen av fremtidige pensjonsutbetalinger kommer ett år nærmere.

Nominell forsikringsmessig pådratt pensjonsforpliktelse som det skal være avsatt premiereserve for, utvikler seg da slik:

- Opparbeidet ved 65 år: $\frac{30}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}$
- Tillagt gjennom årets opptjeningspremie: $\frac{1}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}$
- Opparbeidet ved 66 år: $\frac{31}{32} \cdot \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}$

hvor det som nevnt ikke kreves premiebetaling til finansiering av rentekostnaden.

Til sammenligning er kravet at det skal være avsatt premiereserve for $\frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot G_{66}$ ved alder 66 år. Forskjellen mellom påkrevd premiereserve og faktisk opparbeidet premiereserve, består i at den nominelle ytelsen $\left(\frac{31}{32} \cdot \frac{22,4}{32} \cdot G_{66} - \frac{31}{32} \cdot \frac{21,6}{32} \cdot G_{65}\right) = \frac{31}{32} \cdot \left(\frac{22,4}{32} \cdot G_{66} - \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}\right)$, krever særskilt finansiering i form av en egen engangspremie, gjerne kalt «reguleringspremie».

Vi kan lese direkte ut av uttrykket for den manglende premiereserven, at det er to forhold som gjør seg gjeldende:

- For det første at brøken $\frac{21,6}{31}$ ved alder 65 år øker til $\frac{22,4}{32}$ ved alder 66 år. Drivkraften her er at gjennomsnittsinntekten som nominell pensjonsytelse skal beregnes ut fra, får innslag av ett nytt år med inntekt 5G
- For det andre at G-verdien øker fra G_{65} til G_{66} .

Fellesnevner for begge forhold er at forutsetninger om fremtidig økning i nominelle størrelser er fraværende ved leverandørperspektivet. Virkningen av slike økninger effektueres først når de inntreffer, og finansieres da med egne reguleringspremier.

Utregnet blir økning utover virkning av økt opptjeningsgrad, som det skal betales engangspremie for, slik: $\frac{31}{32} \cdot \left(\frac{22,4}{32} \cdot G_{66} - \frac{21,6}{31} \cdot G_{65}\right) = \frac{31}{32} \cdot \left(\frac{22,4}{32} \cdot 1,0325 \cdot 118.620 - \frac{21,6}{31} \cdot 118.620\right) = 2.985$.

I rene tall er bevegelsen i opptjent nominell ytelse, som det skal være forsikringsmessig dekning for, da som vist i Tabell 8 i det følgende:

Ved alder 65 år	77.485
Økning i takt med økt opptjeningsgrad fra $\frac{30}{32}$ til $\frac{31}{32}$	2.584
Økning forårsaket av økt nominelt ytelsesnivå	2.985
Ved alder 66 år	83.054

Tabell 8: Utvikling i opptjent nominell ytelse fra alder 65 år til alder 66 år.

I tilknytning til Tabell 6 så vi at premien for kommende års opptjening ved alder 66 år er 12.423. Nominell ytelse som tjenes opp for denne premien er $\frac{1}{31} \cdot 83.054 = 2.679$. Med støtte i Tabell 8 kan vi da regne ut reguleringspremien som $\frac{12.423}{2.679} \cdot 2.985 = 13.842$.

Tilsvarende økning av opptjent nominell ytelse som skal forsikres, gjorde seg tilsynelatende ikke gjeldende i fremstillingen ved alder 65 år. Realiteten er imidlertid at det samme fenomenet opptrer da også, noe som ville kommet til syne hvis vi hadde sett på utviklingen fra alder 64 år til alder 65 år (som vi ikke går nærmere inn på her).

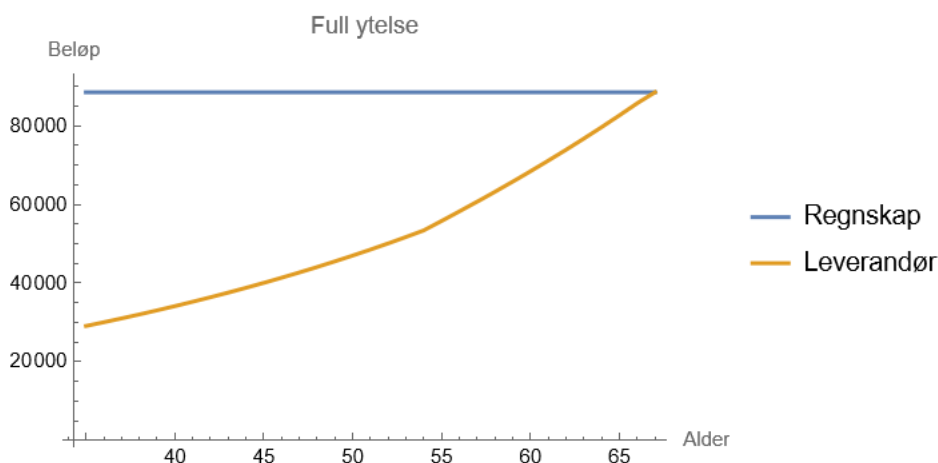
Verdi av regnskapskostnad og premier ved alder 66 år kan da oppsummeres som vist i Tabell 9 i det følgende.

Komponent	Perspektiv	
	Regnskap	Leverandør
Opptjeningskostnad/premie	13.118	12.423
Rentekostnad	15.110 ¹⁴	NA
Reguleringspremie	NA	13.842
Til sammen	28.128	26.265

Tabell 9: Regnskapskostnad og premier ved alder 66 år

Vi skal nå gjøre sammenligningen mer fullstendig ved å se på hvordan regnskapskostnad og premier utvikler seg fra arbeidstageren starter pensjonsopptjeningen 35 år gammel til siste pensjonsutbetaling ved alder 71 år. For denne gjennomgangen holder vi fast i de samme økonomiske beregningsforutsetningene som redegjort for innledningsvis, samtidig som vi forutsetter at faktisk i G og pensjoner under utbetaling er i full overensstemmelse med de tilsvarende beregningsforutsetningene¹⁵. Beregningslogikken gjennom hele opptjeningsperioden er den samme som vi har gjennomgått i detalj i det foregående for hhv. alder 65 og alder 66. Det ville være i overkant omstendelig å gjennomgå alle detaljer for hvert enkelt år/alder, og vi nøyer oss i det følgende med å referere beregningsresultater vist som grafiske fremstillinger over hele opptjeningsperioden, og i noen tilfeller også med utbetalingsperioden. Samtidig benytter vi samme stegvise fremstillingsmåte som i den fullstendige gjennomgangen for hhv. alder 65 og alder 66.

Som vi har sett, er de to perspektivene fundamentalt forskjellige når det gjelder å prognostisere den årlige pensjonsytelsen som kan komme til utbetaling. Leverandørperspektivet bygger på informasjon om historisk inntekt- og G-forløp til enhver tid, mens regnskapsperspektivet i tillegg prognostiserer og tar hensyn til antatt fremtidig utvikling i inntekt og G. Hvordan prognostisert årlig pensjonsytelse ved 67 år (dvs. før vi tar hensyn til virkningen av antatt regulering av pensjon under utbetaling) utvikler seg, er sammenlignet for de to perspektivene i Figur 1 i det følgende.

Figur 1: Utvikling i prognostisert ytelse ved 67 år gjennom opptjeningstiden

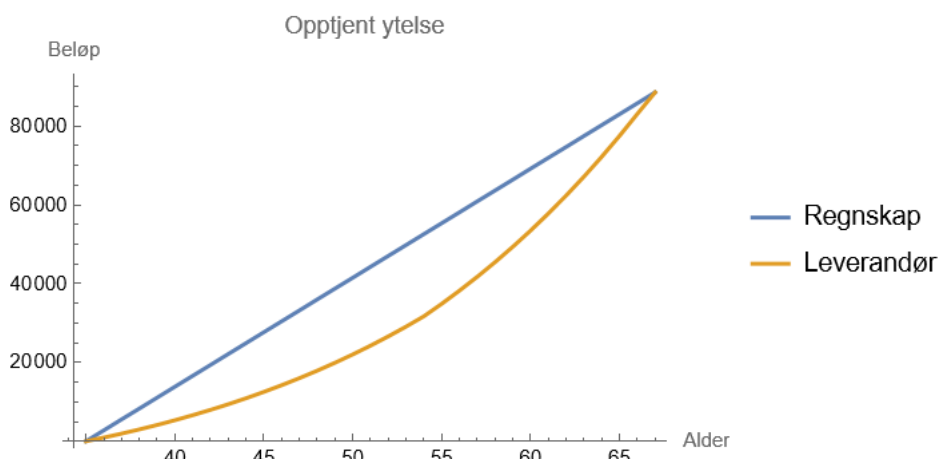
Vi baserer oss på at forutsetninger om fremtidig utvikling i inntekt og G er de samme gjennom hele opptjeningsperioden, og at faktisk forløp overensstemmer med det forutsatte. Med dette er prognosen i regnskapsperspektivet

¹⁴ Vise utregningen

¹⁵ Det ville bli i overkant komplekst for herværende fremstilling å åpne opp for muligheten for at forutsetninger om fremtidig inntekts- og G-utvikling kan endre over tid og/eller at faktisk forløp ikke er samsvarer med det forutsatte.

hele tiden det samme (lik 88.519, som vi har sett). I leverandør-perspektivet, på den annen side, utvikler prognosen seg i takt med at vi får ny informasjon om faktisk utvikling i nominelle inntekts- og G-beløp. Frem til og med alder 54 år er det tale om en årlig (eksponentiell) vekst i takt med G-utviklingen, 3,1 % p.a... Ved alder 55 år heves det reelle nivået for årsinntekt fra 4G til 5G. Ytelsesformelen påvirkes da av både høyere reell inntekt og fortsatt økning i nominelle beløp, noe som gjør at ytelsesprognosen vokser raskere enn tidligere fra og med alder 55 år. Dette kan leses ut av figuren som en «knekk oppover» ved alder 55 år for prognoseforløpet i leverandørperspektivet. Ved alder 67 år, dvs. ved første pensjonsuttak, når leverandørprognosen opp i samme beløp som regnskapsprognosen, 88.519, og det er dette beløpet som da blir utbetalt.

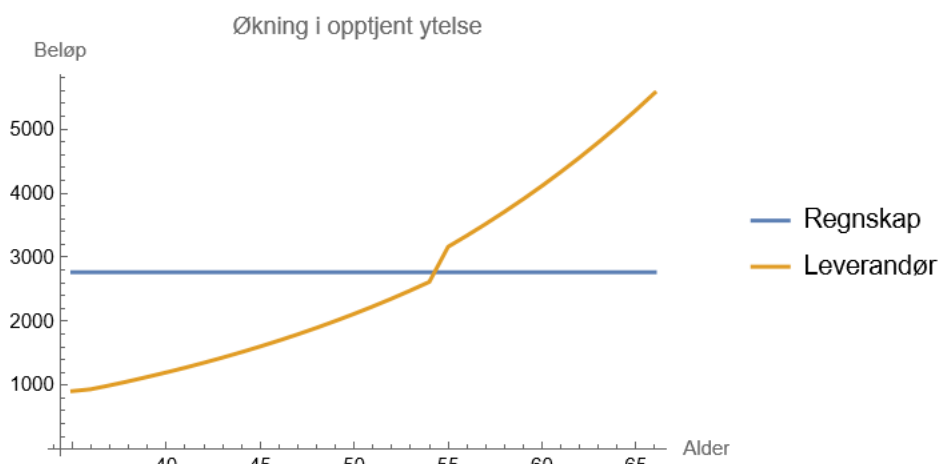
Neste steg er å se på opptjent prognostisert ytelse. I Figur 2 er det vist hvordan denne prognosen forløper gjennom opptjeningstiden.

Figur 2: Utvikling i prognostisert opptjent ytelse ved 67 år gjennom opptjeningstiden

For regnskapsperspektivet forløper opptjeningen proporsjonalt med opptjeningstiden, mens opptjeningen i leverandørperspektivet har et hengekøyelignende forløp. I begge perspektiver ender opptjeningen ved 67 år på ytelsen som da skal utbetales, 88.519.

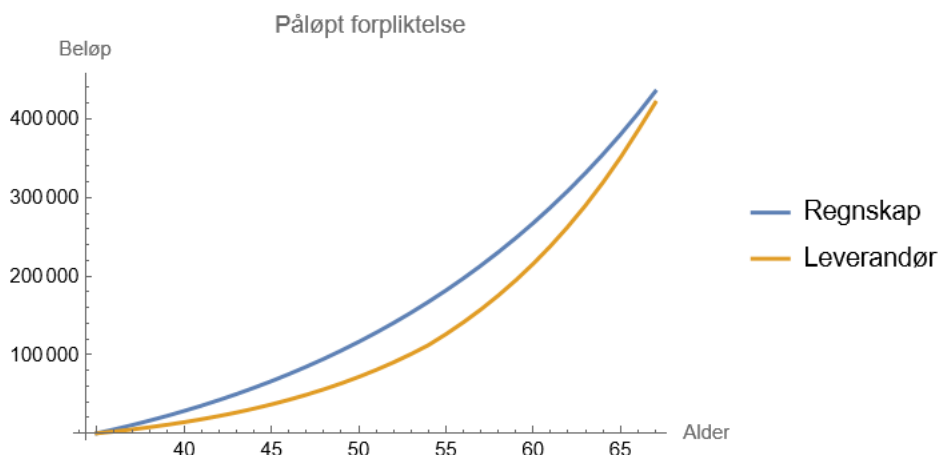
Opptjeningsprofilen kan også illustreres ved hvor mye opptjeningen øker i løpet av et år. Forløpet er vist i Figur 3 i det følgende.

Figur 3: Utvikling i årlig økning i prognostisert opptjent ytelse ved 67 år gjennom opptjeningstiden

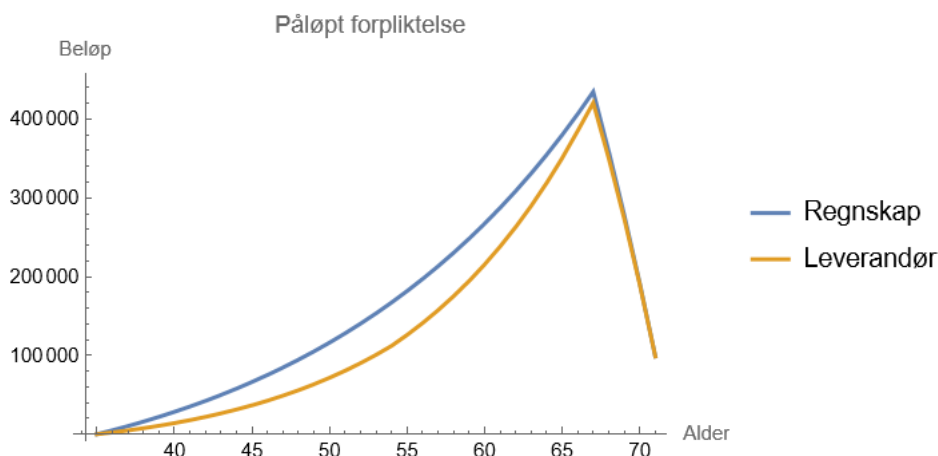
I regnskapsperspektivet øker opptjent ytelse like mye hvert år, og da med $\frac{1}{32} \cdot 88.519 = 2.667$. For leverandørperspektivet på den annen side, øker opptjeningen i løpet av det første året med 909 og stiger deretter suksessivt til 5.568 ved alder 66 år. Så er det en ren tilfeldighet at leverandørperspektivet her tar igjen og går forbi regnskapsperspektivet samtidig med at knekken oppover i leverandørperspektivet inntreffer ved alder 55 år.

Med utgangspunkt i opptjent ytelse som vist i Figur 2 kan vi gå videre til verdsettelsen av den eventuelle kontantstrømmen av opptjent ytelse. Vi gjentar at fremgangsmåten er å beregne verdien som den diskonterte forventede kontantstrømmen. Resultatet er vist i Figur 4 i det følgende.

Figur 4: Utvikling i verdi av påløpt forpliktelse gjennom opptjeningstiden

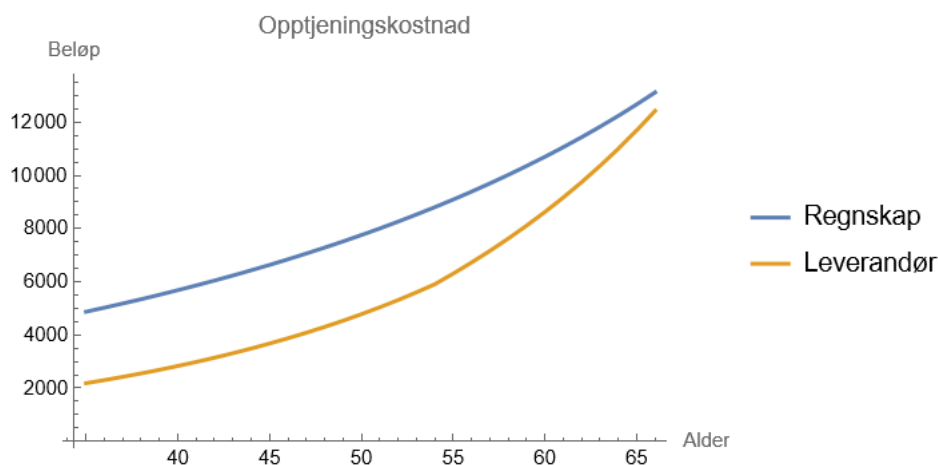
Vi har så langt avgrenset oss til forløpet gjennom opptjeningstiden, der verdien av påløpt forpliktelse bygger seg opp. Når vi kommer over i utbetalingstiden blir forløpet det motsatte ved at verdi av påløpt forpliktelse reduseres suksessivt med pensjon som blir utbetalt. Forløpet av verdi av påløpt forpliktelse når vi inkluderer utbetalingstiden blir som vist i Figur 5 i det følgende.

Figur 5: Utvikling i verdi av påløpt forpliktelse gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

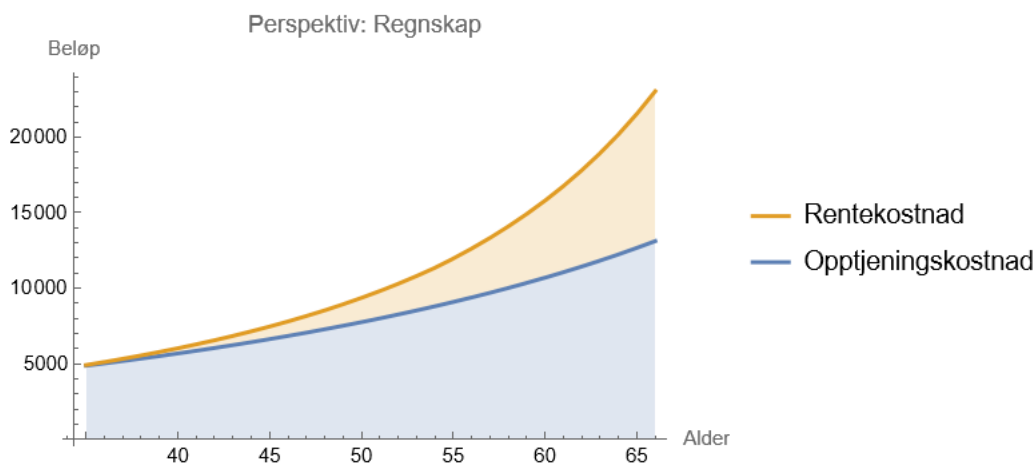
Når pensjonsutbetalingen er kommet i gang, så er det samme fullt opptjente ytelse som skal verdiberegnes for begge perspektiver. Samtidig er beregningsforutsetningen forskjellige, slik at verdien av diskontert forventet kontantstrøm ikke blir identiske. («Samme vare, men fortsatt ulik kilopris»). Det fremgår likevel av grafen at forskjellene ikke er store. Rett før siste pensjons-utbetaling ved alder 71 år er verdien i begge perspektiver lik ytelsen som da skal utbetales, 98.857.

Hvordan opptjeningskostnaden utvikler seg, er vist i Figur 6 i det følgende.

Figur 6: Utvikling i opptjeningskostnaden gjennom opptjeningstiden

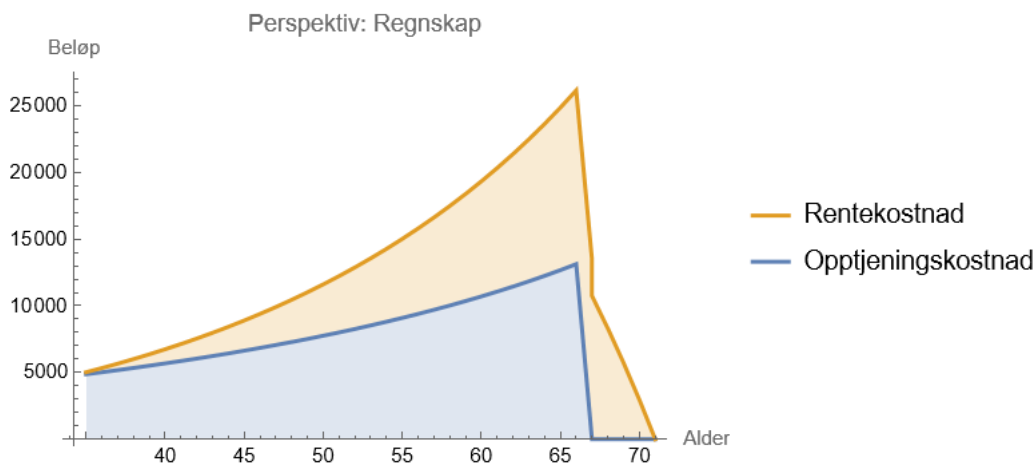
Med utgangspunkt i forløpet av verdi av påløpt forpliktelse som vist i Figur 5 er det rett frem å beregne rentekostnad av påløpt forpliktelse. Når vi setter dette sammen med opptjeningskostnaden som vist i Figur 6 for regnskapsperspektivet kommer vi frem til regnskapskostnaden som vist i Figur 7 i det følgende.

Figur 7: Utvikling i regnskapskostnaden gjennom opptjeningstiden

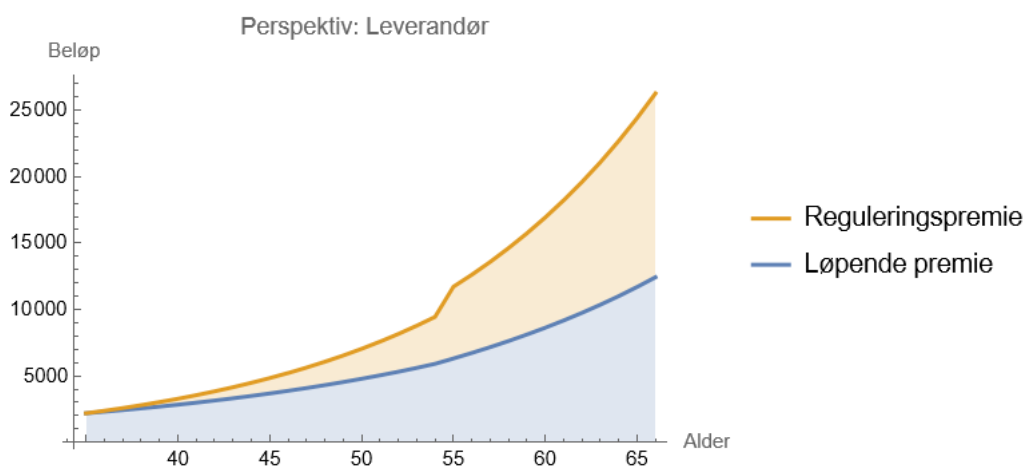
I visningen i Figur 7 er rentekostnaden lagt oppå opptjeningskostnaden, slik at den øverste brune kurven viser den samlede regnskapskostnaden.

Opptjeningskostnadens tilstedeværelse er avsluttet når pensjonsutbetalingen blir igangsatt ved alder 67 år. Men rentekostnaden gjør seg fortsatt gjeldende gjennom utbetalingstiden. Det fullstendige forløpet for regnskapskostnaden frem til siste pensjonsutbetaling ved alder 71 år blir da som vist i Figur 8 i det følgende.

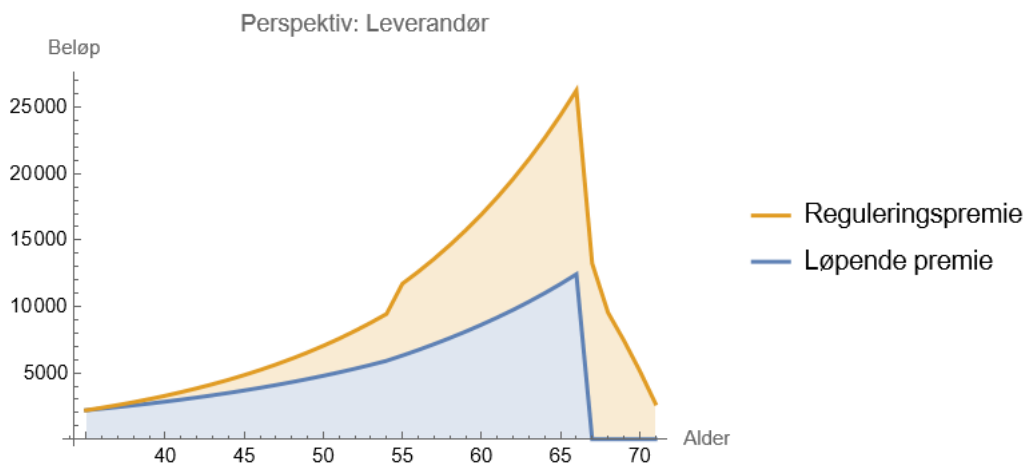
Figur 8: Utvikling i regnskapskostnaden gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Som vi så i den detaljerte gjennomgangen ved alder 65 og 66 år, så er premiekostnaden i leverandørperspektivet sammensatt av de to komponentene løpende premie og reguleringspremie. Rentekostnaden, derimot, forutsettes finansiert ved avkastning på premiereserven, i motsetning til å bli belastet premie. Forløpet for premiekostnaden, splittet på de to komponentene, gjennom opptjeningstiden er vist i Figur 9 i det følgende.

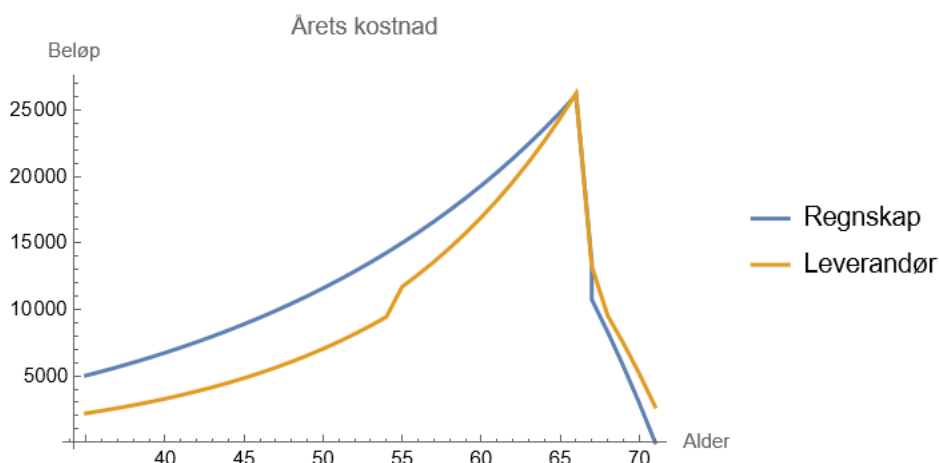
Figur 9: Utvikling i premiekostnaden gjennom opptjeningstiden

Siste løpende premie forfaller året før pensjonsutbetalingen starter, dvs. ved alder 66 år. Men reguleringspremien opphører ikke med dette. Her har vi for det første en regulering ved alder 67 år, for at pensjonsytelsen som da skal utbetales står i forhold til oppregulert G_{67} (mens løpende premie og reguleringspremie ved alder 66 år sto i forhold til G_{66}). Senere regulering av ytelsen gjennom utbetalingstiden må også finansieres ved reguleringspremie. Hvordan premieforløpet blir, når vi også inkluderer utbetalingstiden, er vist i Figur 10 i det følgende.

Figur 10: Utvikling i premiekostnaden gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Når vi nå har etablert det fullstendige forløpet for både regnskapskostnad og premiekostnad, kan vi stille de to opp mot hverandre. Dette er vist i Figur 11 i det følgende.

Figur 11: Utvikling i regnskapskostnad og premiekostnad gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Det fremgår av figuren at regnskapskostnaden er *systematisk* høyere enn premiekostnaden gjennom hese opptjeningsperioden. Gjennom utbetalingstiden er premiekostnaden den høyeste av de to, men her er det i hovedsak tale om lavere beløp enn i opptjeningsperioden. Summert i opptjeningsperioden er regnskapskostnaden 32 % høyere enn premiekostnaden. Medregnet utbetalingstiden er det tilsvarende forholdstallet 26 %.

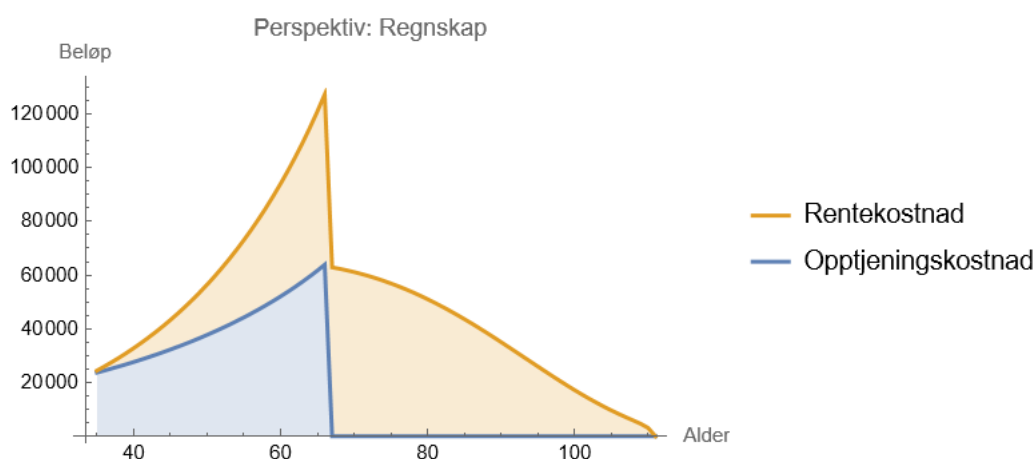
Siden de to kostnadsforløpene skal finansiere samme ytelse, skulle man tro at de i sum var noenlunde sammenlignbare og at den ene ikke var høyere enn den andre i *hele* opptjeningsperioden. Forløpet som vises i Figur 11 kan da umiddelbart virke overraskende.

For å finne forklaringen, må vi anlegge et totalperspektiv og ikke bare se på pensjonskostnaden isolert. Her er det avgjørende at de to perspektivene gir opphav til forskjellige kontantstrømmer, som i sin tur skaper forskjell når det gjelder avkastning:

- Premiene som betales til leverandøren i dette perspektivet, blir holdt tilbake av foretaket i regnskapsperspektivet.
- Leverandørens forvaltning av premiereserve gir avkastning. Den økonomiske fordelene tilfaller foretaket, som lettelse av foretakets fremtidige premiebetaling.
- Her må vi rimeligvis kunne forutsette at også «tilbakeholdt premie» i regnskapsperspektivet gir avkastning/verdiskapning, men da hos foretaket direkte.

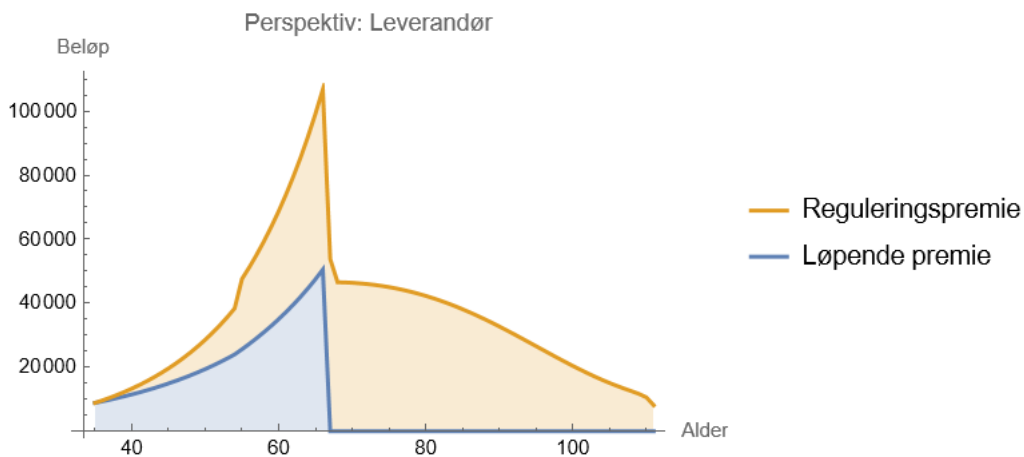
Sistnevnte avkastning/verdiskapning kommer ikke til syne så lenge vi sammenligner pensjonskostnadene alene. For å oppnå sammenlignbarhet i totalperspektivet, må vi ta med denne avkastningen som oppstår utenfor «pensjonsdomenet».¹⁶

Men først skal vi runde av denne delen av gjennomgangen ved å gjøre eksempelet mer realistisk når det gjelder utbetalingstiden. For å oppnå en oversiktlig år-for-år utvikling, har vi holdt oss til en fremstilling med pensjonsutbetaling i fem årlige terminer fra og med 67 år til og med 71 år. Av mer praktisk interesse er det å regne med livsvarig utbetaling. Når vi gjør denne endringen, kommer vi frem til kostnadsforløp for de to perspektivene som vist i Figur 12- Figur 14 i det følgende.

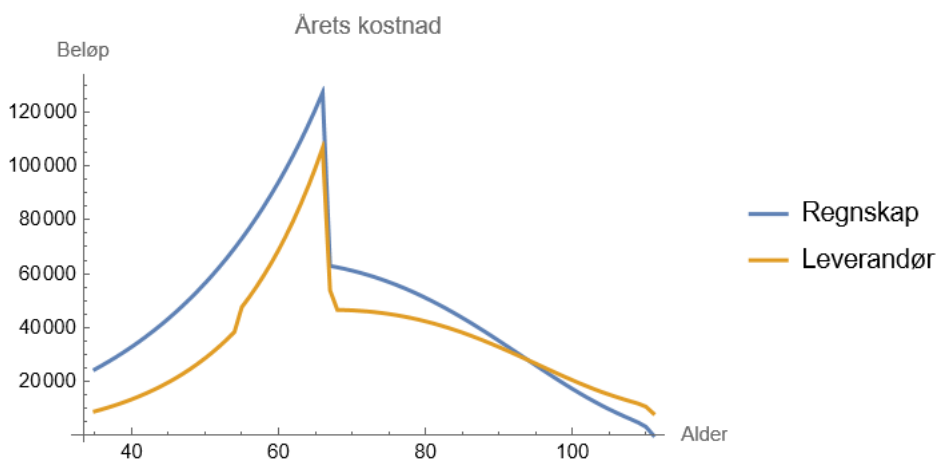

Figur 12: Figur 8: Utvikling i regnskapskostnaden gjennom opptjenings- og utbetalingstiden - livsvarig utbetaling

¹⁶ Teknisk gjennomføres dette enten ved å redusere regnskapskostnaden med en antatt finansinntekt, eller ved å øke premiekostnaden med en rentekostnad. Vi skal snart komme tilbake til hvordan de to perspektivene kan knyttes sammen, nettopp ved en slik konstruksjon som nevnt.

Figur 13: Utvikling i premiekostnaden gjennom opptjenings- og utbetalingstiden - livsvarig utbetaling

Figur 14: Utvikling i regnskapskostnad og premiekostnad gjennom opptjenings- og utbetalingstiden - livsvarig utbetaling

Inntrykket av at regnskapskostnaden er høyere enn premiekostnaden forsterkes, når vi regner med livsvarig pensjonsutbetaling. I opptjeningstiden sett under ett er regnskapskostnaden 58 % høyere enn premiekostnaden. Medregnet utbetalingstiden er det tilsvarende forholdet 32 %.

5. Regnskapsperspektivet med leverandør inne i bildet

5.1 Konseptuelt

Regnskapsperspektivet er forankret i en betraktning av arbeidsgivers ansvar for å innfri pensjonsforpliktelsen som hen har direkte overfor arbeidstagere som fremtidige pensjonister. Leverandørperspektivet er forankret i pensjonskassers og livsforsikringssekskapers innretning for å kunne innfri forsikringsmessig pådratte pensjonsytelser med tilfredsstillende sikkerhet. Deres innretning skal ivareta spørsmålet: «Hvor mye må vi ha på bok til innfrielse av det som er opptjent i dag?»

Arbeidsgiver kan (i en fordomsfri betraktning) velge enten å innfri pensjonsforpliktelsen ved egen pensjonsutbetaling direkte til de pensjonsberettigede eller ved å inngå avtale om premiebetaling med en pensjonsleverandør for å overta utbetalingsansvaret. Vår gjennomgang av dette perspektivet har så langt bygget på at arbeidsgiver har det direkte utbetalingsansvaret.

Vi skal nå se på den regnskapsmessige behandlingen når arbeidsgiver i stedet innretter seg enten med egen pensjonskasse eller inngår avtale med et livsforsikringssekskap for forskuddsfinansiering av fremtidige pensjonsutbetalinger i leverandørens regi.

I regnskapsperspektivet blir leverandørens rolle å ivareta forskuddsfinansiering gjennom en systematisk plan for premiebetaling og opparbeiding av premiereserve. For foretaket blir premiebetalingen med dette et rent finansierings- og likviditetsmessig forhold. Premiebetalingen resulterer i at det bygges opp premiereserve og andre avsetninger hos pensjonsleverandøren. I regnskapsperspektivet er dette arbeidsgivers *pensjonsmidler*, forvaltet av pensjonsleverandøren og ugjenkallelig øremerket til innfrielse av fremtidige pensjonsutbetalinger.

Grunnleggende sett forløper regnskapsmessig pensjonsforpliktelse og pensjonskostnad som beskrevet i kapittel 2. Samtidig innebærer premiebetalingen og oppbygningen av pensjonsmidler hos pensjonsleverandøren at det substansielle innholdet i pensjonsforpliktelse og pensjonskostnad modifiseres slik:

- Verdien av pensjonsmidler betraktes som en motpost til påløpt pensjonsforpliktelse. For å tydeliggjøre dette forholdet:
 - Introduserer vi begrepet *brutto* påløpt pensjonsforpliktelse, der vi hittil har brukt påløpt pensjonsforpliktelse
 - Samtidig introduserer vi *netto* påløpt pensjonsforpliktelse for verdi av brutto påløpt pensjonsforpliktelse fratrukket verdi av pensjonsmidler
- Avkastning av pensjonsmidler betraktes som en mot- eller reduksjonspost for pensjonskostnaden. For å tydeliggjøre dette forholdet:
 - Introduserer vi begrepet *brutto* pensjonskostnad, der vi hittil har brukt pensjonskostnad
 - Samtidig introduserer vi *netto* pensjonskostnad for brutto pensjonskostnad fratrukket avkastning av pensjonsmidler

I den daglige omgangen med disse begrepene er det vanlig å ha med presiseringsleddet netto/brutto kun der sammenhengen for øvrig gjør dette nødvendig.

Pensjonskostnaden beregnes forskuddsvis for en kommende regnskapsperiode. Hvilken avkastning forvaltning av pensjonsmidlene kommer til å gi, er da en ukjent størrelse. For den operative gjennomføringen er det derfor en *forventet* avkastning av pensjonsmidler som går til fradrag i brutto pensjonskostnad.

5.2 Konkretisering

Vi skal nå gå tilbake til gjennomgangseksempelen og se på hvordan netto pensjonsforpliktelse og netto pensjonskostnad forløper. For det beregningstekniske må vi da introdusere avkastningen som skal forventes som en ny forutsetning. Vi støtter oss her på Norsk Regnskapsstiftelse Veiledning om Pensjonsforutsetninger pr. 31.12.2023, og setter satsen for forventet avkastning lik 4,8 % p.a... For at fremstillingen ikke skal bli mer kompleks enn nødvendig forutsetter vi samtidig at leverandøren oppnår samme 4,8 % p.a. i sin forvaltning av pensjonsmidlene.

For beregning av forventet avkastning av pensjonsmidler i regnskapsperspektivet har vi da som beregningsgrunnlag og fremgangsmåte:

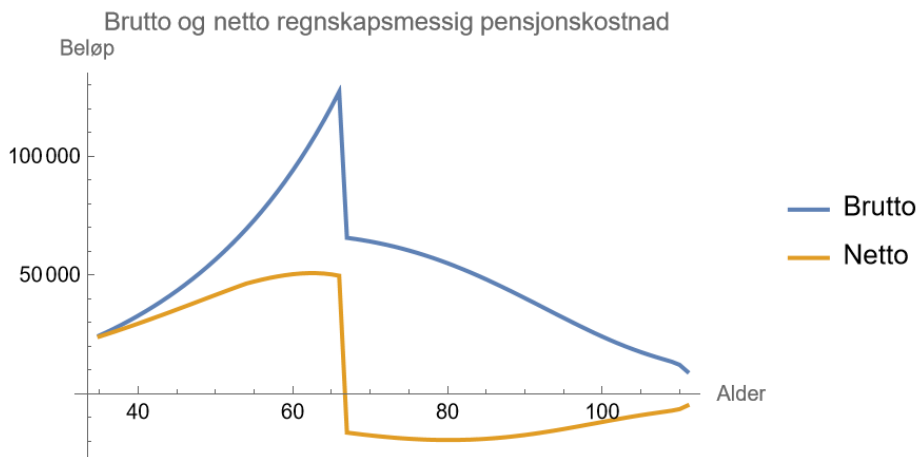
- Verdi av pensjonsmidler = Premiereserve = Verdi av brutto påløpt pensjonsforpliktelse i leverandørperspektivet
- Forventet avkastning for kommende år = 4,8 % av premiereserven ved årets begynnelse

Det innebærer altså ingen særlige beregningstekniske utfordringer å komme frem til verdien av forventet avkastning.

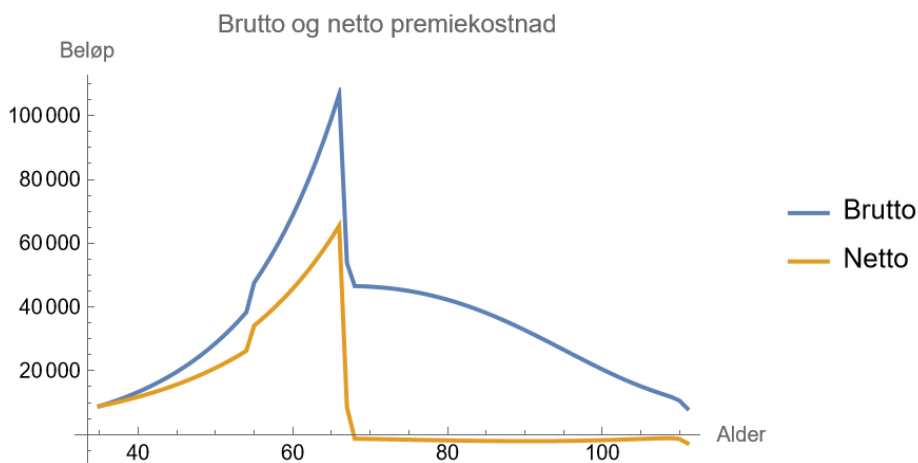
For å sikre sammenlignbarhet for de to perspektivene, ser vi på hva det innebærer for leverandørperspektivet at vi nå forutsetter avkastning 4,8 % p.a. ved forvaltning av premiereserve/pensjonsmidler. I den forutgående gjennomgangen har vi lagt til grunn at leverandørens rentekostnad er selvfinansiert ved avkastning som oppnås i forvaltningen. Stilltiende har vi da implisitt forutsatt at oppnådd avkastning er den samme som rentekostnaden/avkastningskravet, dvs. 2.0 % p.a. Med faktisk avkastning lik 4,8 % p.a. oppstår et «avkastningsoverskudd» på 2,8 % p.a., som etter gjeldende regelverk skal tilføres foretakets premiefond. Vi antar at foretaket velger å anvende tilført avkastningsoverskudd til å redusere premieinnbetalingen.

Med dette oppstår et avkastningsfradrag også for regnskapskostnaden, men da lik avkastningsoverskuddet og anvendt etterskuddsvis når avkastning lik 4,8 % p.a. er konstatert. At avkastningsoverskuddet anvendes til redusert premieinnbetaling innebærer at det ikke akkumuleres andre avsetninger enn premiefond, som harmonerer med at vi for regnskapsperspektivet har lagt til grunn at pensjonsmidler = premiereserve.

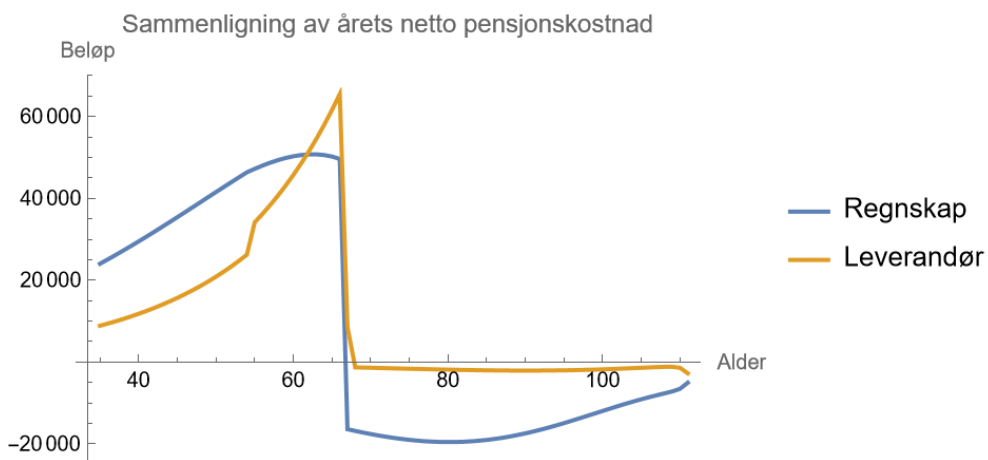
Beregning av avkastningsoverskuddet i leverandørperspektivet er like rett frem som beregning av verdien av forventet avkastning i regnskapsperspektivet. Vi går ikke inn på resultatet av disse beregningene i seg selv, men avgrensner oss til å vise hvordan allerede beregnet brutto pensjonskostnad (som vist i Figur 12 - Figur 14) reduseres til netto pensjonskostnad når vi gjør fradrag for respektive avkastningskomponenter. Dette er illustrert i Figur 15 - Figur 17 i det følgende.

Figur 15: Utvikling i brutto og netto regnskapsmessig pensjonskostnad gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Figur 16: Utvikling i brutto og netto premiekostnad gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Figur 17: Utvikling i netto regnskapsmessig pensjonskostnad og premiekostnad gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Fradraget for avkastningskomponenter viser seg å gi vesentlig reduksjon i pensjonskostnad for både regnskaps- og leverandørperspektivet. At reduksjonen er størst for regnskapsperspektivet (der satsen er 4,8 % mot 2,8 % for leverandørperspektivet) kan avleses visuelt ved sammenligning av [Figur 15](#) og [Figur 16](#).

Så kan det umiddelbart virke overraskende med negativ pensjonskostnad, slik vi ser at gjør seg gjeldende gjennom hele utbetalingsperioden for begge perspektiver. Her er det tale om at:

- Rentekostnaden er lavere enn forventet avkastning ved regnskapsperspektivet
- Reguleringskostnaden er lavere enn avkastningsoverskuddet ved leverandørperspektivet

Her er det verdt å minne om noen av beregningsforutsetningene, som følger:

- Diskonteringsrente, som benyttes for å beregne rentekostnaden, er 3,1 % p.a.
- Forventet avkastningsrate 4,8 % p.a.
- Leverandørens beregningsrente 2,0 % p.a.
- Regulering av pensjoner under utbetaling 2,8 % p.a.

For regnskapsperspektivet benytter vi rente 3,1 % p.a. for beregning av rentekostnaden og 4,8 % p.a. for beregning av forventet avkastning. Grunnlaget for beregning av rentekostnaden er verdi av påløpt regnskapsmessig pensjonsforpliktelse, mens grunnlaget for beregning av forventet avkastning er premiereserven. Påløpt regnskapsmessig pensjonsforpliktelse på den ene side og premiereserve på den annen side er – som vi har sett – ikke sammenfallende, men de er likevel av sammenlignbar størrelsesorden. Det er derfor intuitivt helt rimelig med lavere rentekostnad enn forventet avkastning.

For leverandørperspektivet benytter vi satsen 2,8 % p.a. for beregning av reguleringskostnaden og rente 4,8 % - 2,0 % = 2,8 % p.a. for beregning av avkastningsoverskuddet. Her vil altså tilfeldighetene ved fastsettelse av forutsetninger det slik at de to satsene er like. Videre er det premiereserven som benyttes som beregningsgrunnlag for både reguleringskostnad og avkastningsoverskudd. Med samme beregningsgrunnlag (tilsynelatende) og samme %-sats, skulle man da forvente lik verdi for reguleringskostnad og avkastningsoverskudd og dermed netto pensjonskostnad lik 0 i utbetalingstiden.

At det likevel ikke forholder seg slik, kan tilskrives en nyans for beregningsgrunnlaget, premiereserven, ved de to beregningene. For reguleringskostnaden er det premiereserven når reguleringen skal effektueres som er den relevante størrelsen. Avkastningsoverskuddet, på den annen side, oppstår etterskuddsvis med utgangspunkt i premiereserven som forelå ett år tilbake i tid. Ettersom pensjonsutbetalingene trekkes fra premiereserven, så er dagens premiereserve mindre enn den var ett år tilbake i tid. Resultatet av det hele blir da et noe lavere reguleringskostnad enn avkastningsoverskudd.

En observant leser vil her kunne innvende at den negative premiekostnaden ikke kan realiseres i praksis: Det forhold at avkastningsoverskuddet er høyere enn kostnaden ved å regulere pensjonen som er under utbetaling, resulterer ikke i en utbetaling fra leverandøren til virksomheten, men en tilførsel til virksomhetens premiefond. Denne innvendingen er høyst betimelig så lenge vi betrakter det enkelte medlem som en isolert enhet. Realiteten er imidlertid at beregning av både regnskaps- og premiekostnad gjøres for et medlemskollektiv, og her vil en negativ samlet premie i praksis ikke være en spørsmålsstilling. Så lenge vi oppfatter beregningsresultater for

ett enkelt medlem som medlemmets bidrag til kollektivet, er det da ikke noe problem at medlemmets premiekostnad i perioder kan være negativ¹⁷.

¹⁷ I NRS er det fullt mulig med negativ pensjonskostnad også for et medlemskollektiv. I praksis forekommer dette der verdien av pensjonsmidler er mye høyere enn verdi av påløpt brutto pensjonsforpliktelse, hvorved forventet avkastning av pensjonsmidler kan overstige verdi av årets brutto pensjonskostnad.

6. GKRS

I avsnitt 2.1 ble det redegjort for en ideologisk begrunnelse for å resultatføre pensjonskostnaden i takt med opptjening av pensjonsrettigheter, ut fra en selvstendig vurdering som er løst fra premiebetaling til en leverandør. Videre ble operasjonalisering av regnskapsregime basert på denne ideologien behandlet i den resterende delen av kapittel 2 og senere i kapittel 5. I tråd med internasjonal praksis er det slik norske regnskapsregler er utformet for virksomheter som følger Regnskapsloven. De uttømmende bestemmelser for den regnskapsmessige behandlingen av pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser nedfelt i Norsk Regnskapsstandard 6 – NRS6 – fastsatt av Norsk Regnskapsstiftelse.

Regnskapsloven har en omfattende omfangsbestemmelse som upresist kan oppsummeres til virksomheter organisert som selskaper. For vårt formål er det vesentligste at Regnskapsloven ikke gjelder for kommuner og fylkeskommuner. Ikke desto mindre er kommunalt eide aksjeselskaper omfattet av Regnskapsloven.

I rammeverket¹⁸ for kommuneregnskapet som er utarbeidet av Foreningen for God Kommunal Regnskapsskikk finner vi i punkt 3.1. følgende innledende formulering:

«Kommunenes økonomiske midler er begrenset, og tjenesteproduksjonen og den øvrige virksomheten finansieres med de midlene som er tilgjengelig. Det viktigste spørsmålet i økonomiforvaltningen er ikke det økonomiske resultatet av virksomheten, men hvordan de tilgjengelige midlene fordeles og benyttes for å oppnå lokalpolitiske mål og oppfylle lovpålagte krav. Dette begrunner at kommuneregnskapet er finansielt orientert, det vil si et regnskapssystem hvor det sentrale er tilgjengelige midler og hvordan disse er brukt. I korte trekk betyr det at regnskapet i hovedsak viser inntekter og utgifter (finansielle/betalbare størrelser) og ikke kostnader og økonomisk overskudd/gevinst.»

Med slikt ideologisk utgangspunkt for regnskapsavleggelsen skjønner vi at premiebetalingen er det som vurderes som økonomisk mest representativt for kommunens pensjonskostnad/pensjonsutgift. Frem til og med 2001 var det nettopp premiebetalingen som ble ført som pensjonskostnad/pensjonsutgift.

I gjeldende praksis er imidlertid regnskapsregimet lagt opp som en slags hybrid mellom NRS-regimet og premie-regimet. Forankringen for dette hybrid-regimet ble etablert i 2002. De bakenforliggende omstendighetene var sterkt og raskt økende pensjonsutgifter, som innebar store utfordringer for kommuneøkonomien. I brev til Stortingets Kommunalkomité fra daværende statsråd i Kommunal- og Regionaldepartementet (KRD), Erna Solberg, ble det oppsummert med følgende fremgangsmåte for løsning på en utfordring som da ble vurdert å være et «avvik fra et normalår»:

«Dersom regnskapsføringen i kommunene fra 2002 følger prinsippene i Norsk Regnskapsstandard, vil ekstraregningen i 2002 som anslås til knapt 4 mrd. kroner kunne fordeles over flere år. Dette har sammenheng med at det er snakk om et avvik fra et normalår, og prinsippet i Norsk regnskapsstandard er å fordele dette avviket over om lag 20 år. Gitt et avvik på knapt 4 mrd. kroner, vil denne fremgangsmåten for kommunesektoren i 2003 medføre merkostnader på om lag 500 mill. kr. i tillegg til den langsiktige økningen i årlige pensjonskostnader på 2.3 mrd. kroner.»

Med virkning for regnskapsåret 2002 ble regnskapsreglene omarbeidet i overensstemmelse med føringen fra KRD, riktignok ved at perioden for fordeling av avviket som ble referert å være «om lag 20 år» ble satt til 15 år.

¹⁸ https://www.gkrs.no/edokumenter/rammeverk/Rammeverk_kommuneregnskapet_styrevedtatt_230921.pdf

Perioden er senere blitt redusert til syv år. Alternativt kan kommunen velge å resultatføre avviket fullt ut i det etterfølgende året.

Her holder man altså fast i at premiekostnaden bør være styrende «i det lange løp»/«på sikt», kombinert med at man benytter NRS-kostnad som utgangspunkt for det enkelte års regnskapsførte pensjonskostnad. Fremgangsmåten som dette leder frem til, kan oppsummeres stikkordsmessig slik:

- Man starter med NRS-kostnaden som utgangspunkt for årets pensjonskostnad
- Premiebetalingen fratrukket NRS-kostnaden, premieavviket, balanseføres:
 - Som en eiendelspost hvis premiebetalingen er større enn NRS-kostnaden
 - Som en gjeldspost hvis premiebetalingen er mindre enn NRS-kostnaden
- Balanseført premieavvik løses opp – «amortiseres» - med like store beløp over en nærmere bestemt amortiseringsperiode, som kan være enten ett eller syv år.
- I amortiseringsperioden legges amortiseringsbeløpene (+/-) til NRS-kostnaden for å komme frem til endelig regnskapsført pensjonskostnad.

Fremfor videre drøfting på konseptuelt nivå skal vi her prøve å sette kjøtt på dette beinet ved å gå tilbake til gjennomgangseksempelet. Vi minner da om forløpene for hhv. NRS-kostnad og premie som er vist i [Figur 17](#), hvor noen bakenforliggende tall er at:

- Premien ved alder 35 år beløper seg til 8.865
- NRS-kostnaden ved alder 35 år beløper seg til 24.011

Med dette blir GKRS' fremgangsmåte:

- GKRS-kostnaden ved alder 35 år tar utgangspunkt i NRS-kostnaden lik 24.011
- Premieavviket ved alder 35 år: $8.865 - 24.011 = -15.146$ balanseføres (som vi skal se, som en gjeldspost med positivt fortegn)
- Her har vi ingen premieavvik fra tidligere år å amortisere, slik at den endelige regnskapsførte pensjonskostnaden blir lik NRS-kostnaden, 24.011.

Tallene, og sammenhengen mellom dem, kan tolkes slik:

- Premiekostnaden, som den oppfattede korrekte regnskapskostnaden, beløper seg til 8.865
- Likevel er det kostnadsført vesentlig mer, 24.011
- Premieavviket gir uttrykk for at det er kostnadsført 15.146 mer enn det som er brukt. Med dette ser kommunen til å ha 15.146 mindre «på bok» enn den faktisk har. Følgelig må avviket balanseføres på passivasiden, i praksis som kortsiktig gjeld. Denne gjelden har, i motsetning til ordinær gjeld, ingen fysisk fordringshaver.
- Balanseført premieavvik løses opp – amortiseres – over kommende syv-års periode¹⁹, ved at $-15.146/7 = -2.164$ inngår som en egen komponent, sammen med resultatført NRS pensjonskostnad, i de samme syv årene. For høy kostnadsføring ved alder 35 år hentes altså inn ved motsvarende lettelse i kostnadsføringen i den etterfølgende 7-årsperioden. Vi kan tolke dette slik at premieavvikets fordringshaver er fremtidige resultatregnskap.
- For inneværende år og kommende syv år sett under ett blir da bidraget med opphav i inneværende år i regnskapsført pensjonskostnad lik årets premiekostnad. Det er dette som ligger i formuleringen *premie-kostnaden bør være styrende «i det lange løp»/«på sikt»*, som er benyttet i det foregående.

Konseptet er sammenlignbart med en investering. Når Investeringen blir gjort, har det ingen betydning for resultatregnskapet i den aktuelle perioden. Resultateffekten kommer først over tid i takt med at investeringen avskrives.

Innarbeidet sjargong i kommunenes regnskapsrapportering er «Netto pensjonskostnad» der vi hittil har brukt betegnelsen NRS-kostnad, og «Samlet kostnad» for det samlede resultatet av netto pensjonskostnad og amortisering av premieavvik. I herværende tilfelle vil inntekten fra amortisert premieavvik trekke i retning av lavere samlet kostnad enn netto pensjonskostnad i de syv etterfølgende årene.

Ved alder 36 år de bakenforliggende tall at:

- Premien beløper seg til 9.384
- NRS-kostnaden beløper seg til 25.061

Når vi samtidig har i erindring at GKRS-behandlingen ved alder 35 år ga opphav til amortisering av premieavvik - 2.164 for kommende syv år, så blir resultatet av GKRS-behandlingen ved 36 år slik:

- Regnskapsført pensjonskostnad: NRS-kostnad + amortisering = 25.061 – 2.164 = 22.897
- Premieavvik: Premie – NRS-kostnad = 9.384 – 25.061 = –15.677, som går til balanseføring som kortsiktig gjeld (og da med positivt fortegn på passivasiden)
- Årets premieavvik gir opphav til amortisering for kommende syv-års periode av: $-15.677/7 = -2.240$
- Med dette blir samlet amortisering av premieavvik ved alder 37 år lik: $-2.164 – 2.240 = -4.404$

Mer systematisk fremstilt ved alder 35 år, i det vi viser amortiseringsforløpet kommende 8 år, dvs. til og med første år da 7-årsamortiseringen fra alder 35 år er ute av bildet:

Alder	NRS-kostnad (1)	Premie (2)	Amortisering (3)	GKRS-kostnad (4)=(1)+(3)	Premieavvik (5)=(2)-(1)	Amortiseringsbeløp (6)=(5)/7	Amortiseringsforløp							
							36	37	38	39	40	41	42	43
35	24,011	8,865	0	24,011	-15,146	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	0
						Til sammen	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	0

Tabell 10 Detaljer for beregning av NRS-kostnad ved alder 35 år

¹⁹ Her og i det følgende velger vi å benytte amortiseringsperiode 7 år (i motsetning til ett år, som også er et alternativ)

Tilsvarende ved alder 36 år:

Alder	NRS-kostnad (1)	Premie (2)	Amortisering (3)	GKRS-kostnad (4)=(1)+(3)	Premieavvik (5)=(2)-(1)	Amortiseringsbeløp (6)=(5)/7	Amortiseringsforløp								
							36	37	38	39	40	41	42	43	
35	24,011	8,865	0	24,011	-15,146	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	0
36	25,061	9,384	-2,164	22,897	-15,677	-2,240	0	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240
Til sammen							-2,164	-4,404	-4,404	-4,404	-4,404	-4,404	-4,404	-2,240	

Tabell 11 Detaljer for beregning av NRS-kostnad frem til alder 36 år

Fremtidig amortiseringsforløp som er kjent ved alder 36 år, ser vi da at er -4.404 ved aldrene 37, 38, ..., 42 og -2.240 ved alder 43 år.

Uten at vi gjentar detaljene for utregning av premieavvik og dets etterfølgende amortisering for aldre over 36 år, blir tilsvarende fremstilling som de to foregående ved alder 43 år:

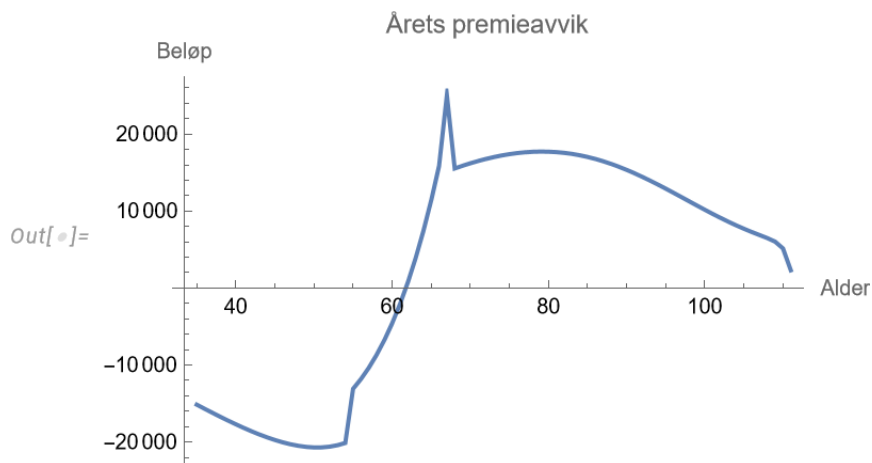
Alder	NRS-kostnad (1)	Premie (2)	Amortisering (3)	GKRS-kostnad (4)=(1)+(3)	Premieavvik (5)=(2)-(1)	Amortiseringsbeløp (6)=(5)/7	Amortiseringsforløp								
							36	37	38	39	40	41	42	43	
35	24,011	8,865	0	24,011	-15,146	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	-2,164	0	
36	25,061	9,384	-2,164	22,897	-15,677	-2,240	0	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	-2,240	
37	26,134	9,933	-4,404	21,730	-16,201	-2,314	0	0	-2,314	-2,314	-2,314	-2,314	-2,314	-2,314	...
38	27,228	10,515	-6,718	20,510	-16,713	-2,388	0	0	0	-2,388	-2,388	-2,388	-2,388	-2,388	...
39	28,344	11,130	-9,106	19,238	-17,214	-2,459	0	0	0	-2,459	-2,459	-2,459	-2,459	-2,459	...
40	29,479	11,782	-11,565	17,914	-17,697	-2,528	0	0	0	0	-2,528	-2,528	-2,528	-2,528	...
41	30,632	12,472	-14,093	16,539	-18,160	-2,594	0	0	0	0	0	-2,594	-2,594	-2,594	...
42	31,803	13,203	-16,687	15,116	-18,600	-2,657	0	0	0	0	0	0	0	-2,657	...
43	32,989	13,977	-17,180	15,809	-19,012	-2,716	0	0	0	0	0	0	0	0	...
Til sammen							-2,164	-4,404	-6,718	-9,106	-11,565	-14,093	-16,687	-17,180	

Tabell 12 Detaljer for beregning av NRS-kostnad frem til alder 43 år

Fremgangsmåten for å komme frem til amortiseringsbeløpene i kolonne (3) kan illustreres for alder 40 år som et eksempel. Her ser vi at kolonnen for 40 år i oversikten for Amortiseringsbeløp summerer seg til -11.565 . Beløpet -11.565 skal da inn i kolonne (3) i linjen for alder 40 år. Tilsvarende skal beløpet -14.093 inn i kolonne (3) for alder 41 år, osv...

I perioden som er spesifisert så langt øker premieavviket i tallverdi år for år, men må likevel sies å være på et noenlunde stabilt nivå. Amortiseringsbeløpene derimot øker suksessivt i tallverdi med bidrag fra ett nytt år frem til alder 42 år. Ved alder 43 år går bidraget fra alder 35 år ut, mens det kommer til et nytt bidrag fra alder 42 år. Fra og med alder 43 år blir amortiseringsbeløpene dermed mer sammenlignbare fra år til år, ved at de hele tiden består av bidrag fra de 7 foregående årene.

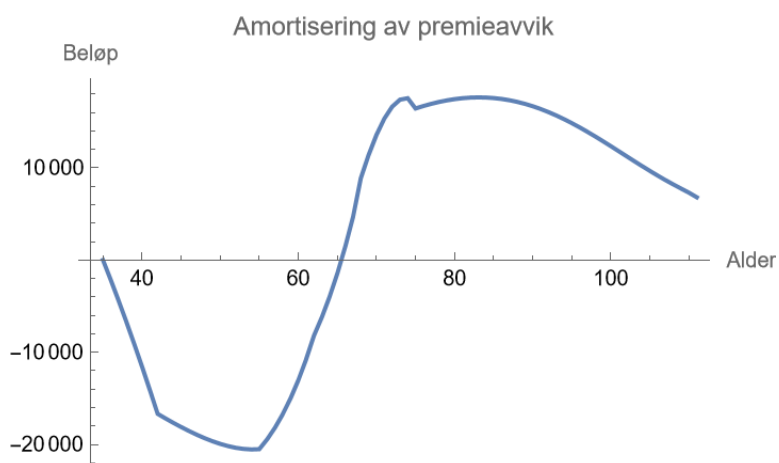
Med referanse til Figur 17 og tallene som ligger bak denne, kommer vi frem til fullstendig forløp for premieavviket som vist i Figur 18 i det følgende.

Figur 18: Utvikling i premieavvik gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

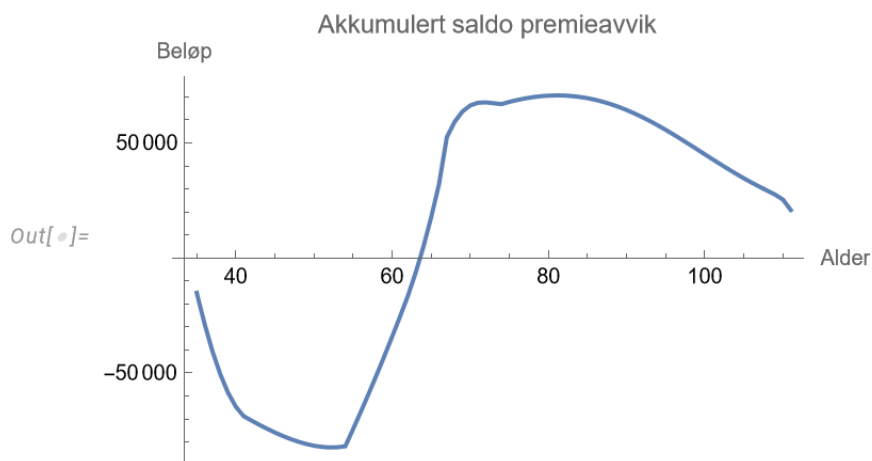
Førløpet taler for seg selv, men det kan likevel verdt å kommentere at vi har perioder med både negativt og positivt premieavvik.

Premieavviket vist i Figur 18 gir opphav til amortisering av premieavvik som vist i Figur 19 i det følgende.

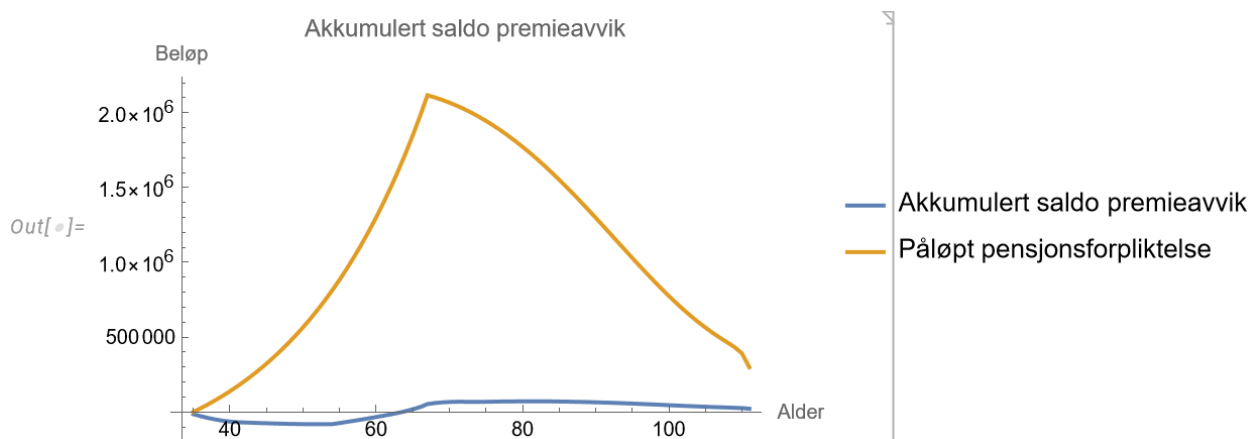
Figur 19: Utvikling i amortisering av premieavvik gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Og akkumulert saldo for ikke amortisert premieavvik som vist i Figur 20 i det følgende.

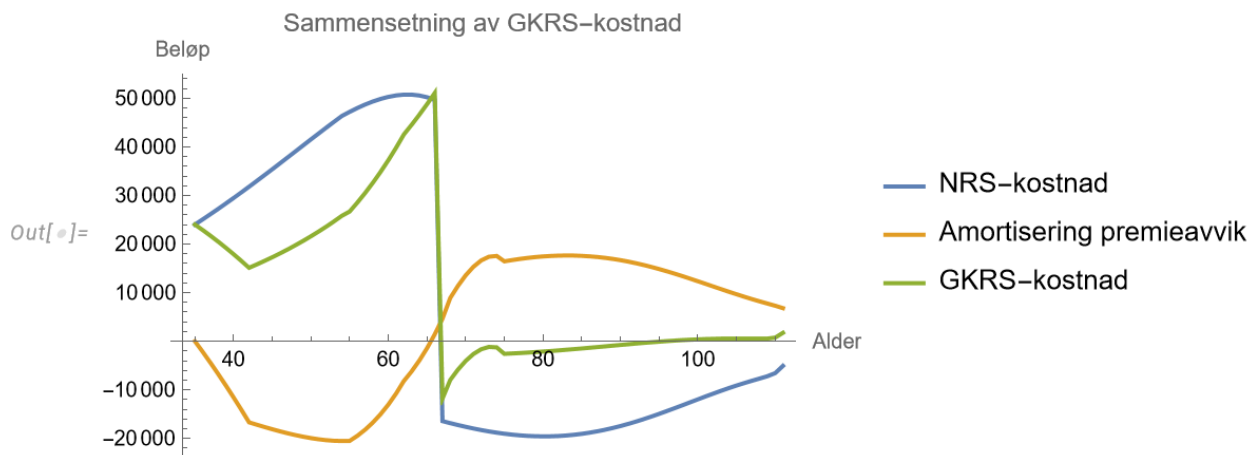
Figur 20. Utvikling i akkumulert saldo premieavvik gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Beløpsmessig kan hverken årlig premieavvik, årlig amortisering eller akkumulert saldo sies å være uvesentlige. Likevel, når vi ser akkumulert saldo i sammenheng med verdien av påløpt pensjonsforpliktelse, som vist i Figur 21 i det følgende, fremstår premieavvikets betydning å være mindre betydelig.

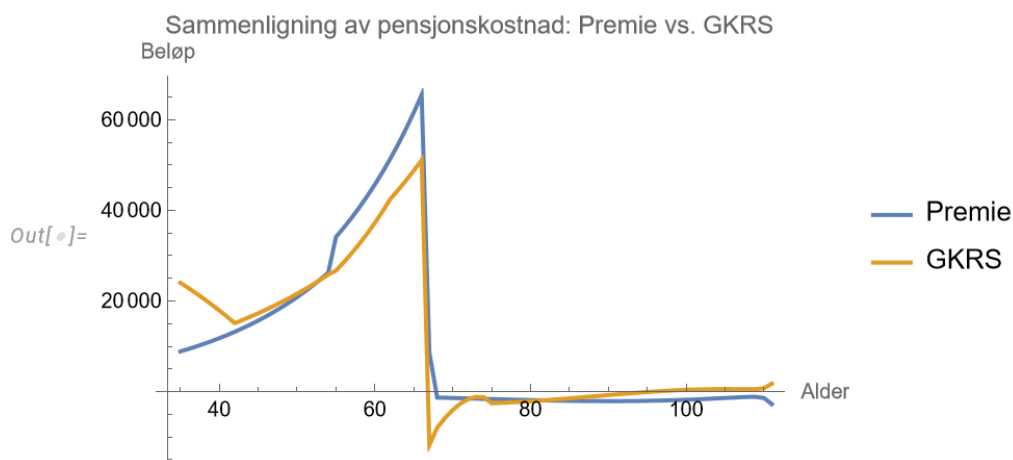
Figur 21. Utvikling i akkumulert saldo premieavvik sammenstilt med verdi av påløpt pensjonsforpliktelse gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Fremgangsmåten for å beregne NRS-kostanden som beskrevet i detalj i [Tabell 10 - Tabell 12](#) kan forlenges til å omfatte hele opptjenings- og utbetalingstiden. Forløpet for NRS-kostnaden gjennom hele perioden som vi da kommer frem til, og hvordan den er sammensatt, er vist i [Figur 22](#) i det følgende.

Figur 22 Utvikling i NRS-kostand og dens komponenter gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Som del av innledningen til dette avsnittet ble det referert til at premiekostnaden bør være styrende «i det lange løp»/«på sikt». I hvor stor grad GKRS-regimet ivaretar dette formålet kan illustreres ved å sammenligne forløpet for hhv. GKRS-kostnaden og premiekostnaden. Denne sammenligningen er vist i [Figur 23](#) i det følgende.

Figur 23 Utvikling i premiekostnad og GKRS-kostnad gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

For herværende eksempel må det sies å være rimelig god sammenheng mellom pensjons-kostnaden for de to regnskapsregimene. Dette er ikke tilstrekkelig grunnlag til å generalisere, samtidig som det står fast at forskjellen til enhver tid «bare» består i å korrigere avvik fra premien, som oppfattes å være konseptuelt korrekt, som er oppstått i foregående 7-års periode. Dette kan settes på spissen ved å tenke seg at man på et tidspunkt gikk tilbake til å resultatføre årets premie-kostnad. Når forestående 7-årsperiode da er avlagt, så er historiske premieavvik i sin helhet ferdig amortisert. Historisk resultatført GKRS-kostnad vil da i sum være i full overensstemmelse med historisk sum av premiekostnad i samme periode (selv om de ikke er i overensstemmelse for hvert enkelt år).

7. Forskjeller i premie og/eller kapitalbinding hos ulike leverandører: Regnskapseffekter for kommuner

Aktuelle leverandører for kommunal tjenstepensjon er som tidligere nevnt KLP, Storebrand og egen pensjonskasse. Det er forskjeller mellom leverandørene både mht. egenkapital og forsikringstekniske forhold.

Når det gjelder egenkapital er forholdet at kommunen selv må stå for ivaretagelse av egenkapitalinnskudd i egen pensjonskasse og i KLP, mens eksterne aksjonærer står egenkapitalrisikoen i Storebrand. Dette har betydning for finansielle og regnskapsmessige forhold for kommunen, men dette ligger utenom kommunens resultat- og balanseføring av pensjonskostnader og pensjonsforpliktelser. Vi utdyper derfor ikke dette forholdet her.

Når det gjelder forsikringstekniske forhold er det offentlig og allmenn kunnskap at det kan være forskjeller mellom leverandørene mht. premienivå og bufferkapitalnivå. Slike forskjeller vil materialisere seg som likviditetsmessige effekter ved skifte av leverandør. Effekter for GKRS regnskapskostnad er ikke like åpenbar, og dette skal vi se nærmere på i det følgende.

7.1 Forskjell i premienivå

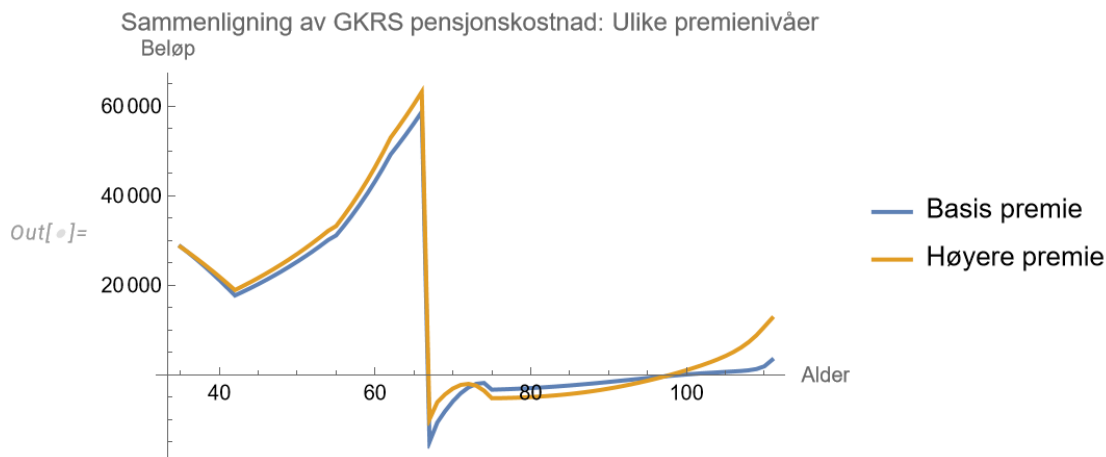
Vi har i det foregående gjentatte ganger konstatert at det er premienivået som avgjør GKRS pensjonskostnad i det lange løp. I korthet må vi derfor kunne anta at lavere/(høyere) premienivå innebærer lavere/(høyere) GKRS pensjonskostnad i det lange løp.

Så kan vi gå ett skritt videre med en konkret illustrasjon, og vi tar da igjen utgangspunkt i gjennomgangseksempelen som basis. Blant de refererte forutsetningene som ligger til grunn for eksempelet er, at vi regner med leve/døds sannsynligheter i hht. K2013 for kvinne. For konkretisering av en høyere premie, ser vi på en alternativ leverandør som for sin premiefastsettelse regner med leve/døds sannsynligheter i hht. K2013 for kvinne *som er fem år yngre enn sin faktiske alder*.

Forutsetninger om leve/døds sannsynligheter for NRS-beregningen antar vi at opprettholdes uendret.

GKRS-kostnaden for det første året er lik NRS-kostnaden for det samme året. Uten videre kan vi derfor konstatere at første års GKRS-kostnad er den samme for begge premier. Med høyere premie blir det negative premieavviket høyere, og det samme gjelder nødvendigvis for amortiseringsbeløpene i de etterfølgende syv årene.

Med lik NRS-kostnad for både basis og høyere premie innebærer dette at høyere premie gir høyere GKRS gjennom hele opptjeningsperioden. Det fullstendige forløpet for GKRS-kostnaden ved de to premiealternativene er vist i [Figur 24](#) i det følgende.

Figur 24 Utvikling i GKRS-kostnad ved hhv. basis og høyere premie gjennom opptjenings- og utbetalingstiden

Her ser vi et noe annet forløp etter at pensjonsutbetalingen er kommet i gang. For å forstå hvordan dette henger sammen, må vi minne oss selv om at når opptjeningspremie nå er bortfalt så oppstår det en «negativ premie» i form av avkastningsoverskudd på premiereserven. Høyere premie resulterer i høyere premiereserve, og dermed «mest negativ» - dvs. minst – premie i utbetalingstiden. GKRS-kostnaden øker derfor raskest i alternativet med basis premie og den tar etter hvert igjen GKRS-kostnaden i alternativet med høyere premie.

Effekten med avkastningsoverskudd gjør seg gjeldende også i opptjeningsperioden. Imidlertid er den innbakt som en delkomponent i den samlede GKRS-kostnaden, og kommer dermed ikke eksplisitt til syne.

Etter dette må vi kunne oppsummere med at den innledende «lavere(høyere)/premienivå innebærer lavere/(høyere) GKRS pensjonskostnad i det lange løp»-formodningen er allmenngyldig som et grunnleggende forhold. Samtidig trekker effekten av avkastningsoverskudd på premiereserven i motsatt retning. Styrken i denne «motkraften» er avhengig av avkastningsnivået som oppnås på premiereserven.

7.2 Reduksjon i krav til bufferkapital.

Pensjonsleverandørene er underlagt krav til solvenskapital. I korthet er regelverket basert på at leverandøren skal klare å komme seg gjennom et nærmere bestemt «worst case» scenario hvor «alt går galt samtidig» og fortsatt oppfylle krav til forsikringsteknisk dekning for påløpte forpliktelser. Leverandørene må da ha tilstrekkelig bufferkapital til for det første å kunne absorbere tapene som oppstår i et slikt scenario og dernest fortsatt ha kapitaldekning for kundeporteføljens samlede premiereserve.

Bufferkapitalen er dannet gjennom deler av pensjonsleverandørens overskudd som over tid har vært tilordnet kundefellesskapet, fratrukket belastninger over tid til dekning av underskudd. På leverandørens balanse er bufferkapitalen klassifisert som kundemidler.

Bufferkapitalen er fordelt mellom kunder hos pensjonsleverandøren. Der pensjonsleverandøren har overskudd, fordeles og allokeres dette dels til den enkelte kundes premiefond og dels til den enkelte kundes bufferkapital. Allokering til premiefond har endelig virkning, mens allokering til bufferkapital er betinget i betydningen at den står under risiko for å absorbere (deler av) pensjonsleverandørens eventuelle fremtidige underskudd.

Sett med pensjonsleverandørens øyne utgjør bufferkapitalen førstelinjeforsvaret for dekning av underskudd. Det er først hvis bufferkapitalen er tapt i sin helhet, at selskapskapitalen kommer inn som dekningsmiddel²⁰.

Sett med kundens øyne inngår bufferkapitalen i NRS pensjonsmidler, som er en fradragspost ved fastsettelse av NRS netto pensjonsforpliktelse. Tilstedeværelsen av bufferkapital gir med dette lavere netto pensjonsforpliktelse enn man ellers ville hatt. Tilsvarende, siden forventet avkastning av pensjonsmidler er en fradragspost ved fastsettelse av NRS netto pensjonskostnad, så innebærer tilstedeværelsen av bufferkapital lavere netto pensjonskostnad enn man ellers ville hatt.

Et annet kundeperspektiv på bufferkapitalen er at den ikke kan nyttes til å finansiere premiekostnad. Det er først når overskudd er allokert med endelig virkning til kundens premiefond, at det åpner seg slik adgang til premiefinansiering.

For sammenligning av kostnadsperspektivet og premiebetaling/likviditetsperspektivet kan vi med dette konstatere at:

- Kundens bufferfond *har* direkte betydning for regnskapsmessig pensjonskostnad og pensjonsforpliktelse
- Kundens bufferfond *har ikke* direkte betydning for premiebetaling/likviditet

Vi nøyter oss her med å konstatere *at* leverandørene må ha slik bufferkapital, uten å gå nærmere inn på det underliggende regelverket eller hvordan leverandørene innretter seg for å bygge opp bufferkapitalen.

Vi konstaterer videre at ulike leverandører kan (velge å) ha ulike nivåer på sin bufferkapital, igjen uten å gå nærmere inn på mulige årsaker til hvorfor. Ved skifte av leverandør kan endret nivå på bufferkapital da være en aktuell problemstilling. Hvis en leverandør justerer sin strategi for bufferkapital, kan det samme aktualisere seg for løpende kundeforhold hos én og samme leverandør.

Her skal vi se på hvordan GKRS pensjonskostnad påvirkes av en slik endring av nivået på bufferkapital. For konkretisering velger vi å ta for oss redusert krav til bufferkapital, og bruker da for enkelhets skyld frigjort bufferkapital. Det vi kommer frem til vil da selvsagt gjelde motsatt vei, der det er tale om økt krav til bufferkapital.

Også her vil vi basere oss på gjennomgangseksempelet.

Leverandørens samlede bufferkapital utover egenkapitalen er fordelt innad i kundefellesskapet, ved nærmere bestemte allokeringmekanismer (som vi ikke går nærmere inn på). For NRS- og GKRS-betraktningene skal vi legge til grunn en ytterligere allokering ned på medlemsnivå. Dette innebærer at medlemmet i gjennomgangseksempelet i tillegg til premiereserven bygger opp bufferkapital. Som en illustrasjon regner vi med at bufferkapitalen helt enkelt utgjør 15 % av premiereserven til enhver tid.

²⁰ Regelverket er ikke til hinder for at selskapskapitalen kan være med på å dekke underskudd, samtidig som noe av bufferkapitalen bevares intakt. I en tenkt situasjon med så omfattende tap som det da vil være tale om, må man imidlertid anta at pensjonsleverandøren vil velge å skjerme selskapskapitalen så langt det er mulig.

Denne 15 % antagelsen tar vi som et utgangspunkt. Så tenker vi oss at 15 % på et tidspunkt reduseres til en lavere sats, og deretter forblir på det lavere nivået. Før vi går inn på tallstørrelser, kan vi se på hva reduksjonen i bufferkapital innebærer rent konseptuelt:

1. Vi *antar* at reduksjonen inntreffer momentant.
2. Frigjort bufferkapital overføres til premiefond.
3. Etter omdannelse til premiefond blir frigjort bufferkapital tilgjengelig for å finansiere premie (som alternativ til at kommunen betaler).
4. Vi *antar* at kommunen velger å benytte adgangen til premiefinansiering fra premiefondet fullt ut, dvs. løpende dekning av premie inntil premiefondet er tomt/tømt

En indirekte effekt som spiller inn her, er at redusert buffer og tømt premiefond innebærer mindre kapital bak medlemskapet enn hvis satsen 15 % var blitt opprettholdt. (Forventet) avkastning som medlemskapet har økonomisk fordel av vil med dette bli redusert, noe som i sin tur innebærer økt NRS-kostnad.

For sammenligningen må vi her anlegge et totalperspektiv:

- Ved opprettholdelse av 15 % buffer beholdes den økonomiske fordel av avkastning fullt ut gjennom medlemskapet
- Ved redusert buffer oppnår kommunen «mer penger på bok» fordi den har sluppet unna med lavere premiebetaling. Økonomisk fordel av noe avkastning er med dette gått over fra medlemskapet til kommunen

Gitt lik avkastning i begge alternativer er samlet økonomisk fordel av avkastning den samme i begge alternativer. For å oppnå sammenlignbarhet holder vi derfor (forventet) avkastning av buffer utenfor NRS-beregningen (selv om den konseptuelt hører med i en isolert betraktning av NRS-beregning).

Med denne bakgrunnen på plass kan vi gå videre med en talløvelse. For å gjøre poenget tydelig, setter vi tingene på spissen ved å anta reduksjon i buffer fra 15 % til 5 %, selv om dette selvsagt er urealistisk. Reduksjonen antar vi at inntreffer momentant ved fylte 50 år. Premiereserven er da lik 381.288, slik at en reduksjon i bufferkravet på 10 % resulterer i 38.129 frigitt fra buffer og overført til premiefond. Som tidligere nevnt, antar vi at kommunen velger å benytte de tilførte premiefondsmidlene til redusert premiebetaling så raskt og så langt dette er mulig. Første mulighet for redusert premie antar vi at inntreffer ett år etter at premiefondsmidlene er blitt tilført, dvs. ved fylte 51 år. Premien, som da er 28.879, blir i sin helhet dekket ved belastning av premiefond. Med dette reduseres saldo på premiefondet til $38.129 - 28.879 = 9.250$.

NRS pensjonskostnad, som danner utgangspunkt for årets GKRS pensjonskostnad, er ved samme alder lik 48.958. Med premiebetaling = 0, er årets premieavvik lik -48.958 , som skal amortiseres i kommende 7 års NRS pensjonskostnad med $1/7$, dvs. -6.994 , i hvert år.

Uten premiefondsmidlene til disposisjon ville premieavviket vært -20.079 , og amortiseringsbeløp i kommende 7 år lik -2.869 . Anvendelsen av premiefond til dekning av årets premie bidrar med dette til reduksjon i GKRS pensjonskostnad med et beløp lik $6.994 - 2.868 = 4.126$ i kommende 7-årsperiode.

Tilsvarende tall ved fylte 52 år blir:

- Saldo premiefond: $38.129 - 28.879 = 9.250^{21}$
- Premie: 30.564, hvorav:
 - 9.250 dekkes ved belastning av premiefond, som derved er tømt
 - $30.564 - 9.250 = 21.315$ betales
- NRS pensjonskostnad: 50.158
- Premieavvik:
 - Faktisk: $21.345 - 50.158 = -28.844$
 - Ville vært uten redusert buffer: -19.594
- Amortisering av premieavvik for kommende 7-årsperiode:
 - Faktisk: $-\frac{28.844}{7} = -4.120$
 - Ville vært uten redusert buffer: $-\frac{19.593}{7} = -2.799$
 - Reduksjon av GKRS pensjonskostnad grunnet redusert buffer: $4.120 - 2.799 = 1.321$

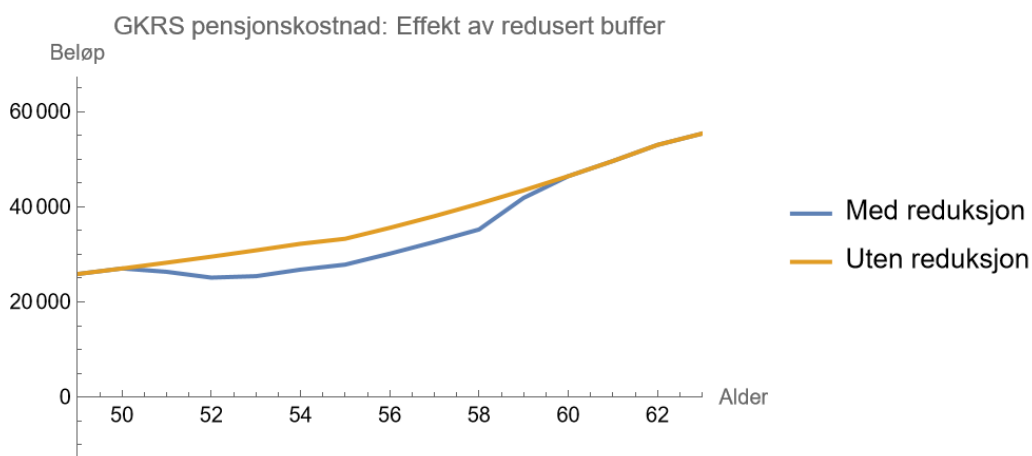
Det videre forløp fra og med alder 53 år er slik at både NRS pensjonskostnad og premiebetaling er tilbake på samme forløp som hvis bufferen ikke var blitt redusert. Samlet effekt på GKRS pensjonskostnad består da av reduksjon grunnet høyere (i tallverdi) premieavvik, med hhv.:

- 4.125 ved aldre 53, 54, ..., 59
- 1.321 ved aldre 54, 55, ..., 60

Det hele kan oppsummeres som vist i hhv. Tabell 13 og Figur 25 i det følgende.

Opphavs- alder	Alder								Tilsammen
	53	54	55	56	57	58	59	60	
51	4,126	4,126	4,126	4,126	4,126	4,126	4,126	0	28,882
52	0	1,321	1,321	1,321	1,321	1,321	1,321	1,321	9,247
Tilsammen	4,126	5,447	5,447	5,447	5,447	5,447	5,447	1,321	38,129

Tabell 13 Redusert GKRS pensjonskostnad = Økt amortisering av premieavvik grunnet redusert krav til buffer.

Figur 25 Sammenligning av GKRS pensjonskostnad hhv. uten og med redusert krav til buffer.

²¹ For å forenkle fremstillingen, velger vi her å se bort fra rente som i realiteten vil bli godskrevet premiefondet.

Som det fremgår av [Tabell 13](#) er samlet reduksjon i GKRS pensjonskostnad lik 38.129, som er lik nettopp frigjort buffer ved fylte 50 år.

Her kan det med rette hevdes at det er lite realistisk å regne som om kommunen velger å belaste premiefondet for den fulle premien inntil premiefondet er tomt/tømt. Flere grunner taler for at det like gjerne kan forventes at bare deler av premien blir avregnet mot premiefondet, og gjerne slik at premiefondet ikke går tomt. Det står like fullt fast at den delen av redusert buffer som kommunen velger å benytte til avlastning av premiebetaling over tid vil avleire seg som reduksjon i kommunens GKRS-pensjonskostnad. Kommunens faktiske bruk av premiefondet til redusert premiebetaling kommer til å avgjøre i hvilket omfang og i hvilken takt premie-reduksjonene avleires i kommunens regnskap som lavere GKRS pensjonskostnad enn man ellers vill hatt.

8. Ny offentlig AFP sammenlignet med privat AFP – kostnader og regnskapsmessig behandling

8.1 Bakgrunn

Går man langt nok tilbake i tid, var AFP innrettet som en førtidspensjonsordning i både privat og offentlig sektor. Som en tilpasning til reformert alderspensjon i folketrygden ble AFP i privat sektor lagt om til en livsvarig supplerende pensjonsdekning med virkning fra 2011. I offentlig sektor, på den annen side, er førtidspensjonsinnretningen blitt opprettholdt uendret inntil nå.

3. mars 2018 ble det inngått avtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet på den ene side og LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter på den annen side om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor. Avtalen innebar at offentlig tjenestepensjon og AFP for offentlig ansatte skulle legges om til livsvarige påslagsordninger som kommer i tillegg til folketrygden.

Den konkrete innretningen av selve tjenestepensjonsordningen ble omforent i tariffoppgjøret i offentlig sektor i 2019. I tillegg var partene enige om at AFP skulle legges om til en livsvarig påslagsordning, etter modell av privat sektor, med virkning for fødselskull 1963 og senere. Det har siden vært arbeidet med den konkrete utformingen av ny offentlig AFP, og dette arbeidet munnet ut i lovforslag om ny AFP i offentlig sektor – Prop. 35 L (2023-2024) fremlagt av Arbeids- og Inkluderingsdepartementet 15. desember 2023.

Etter denne omleggingen er privat AFP og offentlig AFP nær identiske når det gjelder medlemmenes pensjonsrettigheter. På den annen side er det store forskjeller mellom de to når det gjelder hvordan de er finansiert:

- I privat AFP betaler tilsluttede virksomheter løpende premie til en felles, utjevningsbasert ordning, der premien står i forhold til den enkelte virksomhets samlede lønnsmasse
- I offentlig AFP (ved uttak i kommunal sektor) betales engangspremie når pensjonen igangsettes, og hver enkelt virksomhet står på egne ben for finansiering av egen AFP-forpliktelse. Premie til og oppbygning av premiereserve for betinget tjenestepensjon, som er en integrert del av planen for ordinær tjenestepensjon, er også med på finansiering av AFP. Her er mekanismen at ved iverksettelse av utbetaling av AFP, så avlastes nødvendig engangspremie med premiereserven for betinget tjenestepensjon som den nye AFP-pensjonisten har opparbeidet²².

Her skal vi ikke gå videre inn i ytterligere detaljer om hvordan fremtidig offentlig AFP er blitt utformet, men drøfte behandling av ordningen i regnskapene til kommuner og berørte foretak, herunder nivået på kostnadene for ny offentlig AFP. Dette er spørsmål som i liten grad er belyst så langt i debatten som har vært rundt innføringen av en ny offentlig AFP. Det er vårt inntrykk at mange bedrifter og kommuner med ny offentlig AFP i liten grad er kjent med hvilke kostnader som følger av den nye ordningen og hvordan disse skal behandles og vil slå ut regnskapsmessig.

²² Mens én som ikke tilfredsstillere vilkårene for rett til ny AFP i stedet får utbetalt opptjent betinget tjenestepensjon.

8.2 AFP-regimene og sammenhengen mellom AFP og regnskapsregime

AFP for et aksjeselskap i privat sektor skal rapporteres regnskapsmessig i henhold til NRS. Tilsvarende skal AFP for en kommune rapporteres regnskapsmessig i henhold til GKRS. Det kan da være nærliggende å slutte at privat AFP på den ene side og NRS regnskapsrapportering på den annen side er to sider av samme sak, og tilsvarende at offentlig AFP på den ene side og GKRS regnskapsrapportering på den annen side er to sider av samme sak.

Realiteten er imidlertid at det finnes virksomheter/selskaper med offentlig tjenstepensjon og offentlig AFP som rapporterer regnskapsmessig i henhold til NRS. Dette følger av at Regnskapslovens omfangsbestemmelse omfatter blant annet aksjeselskaper og statsforetak. Kommunalt eide aksjeselskaper og (statlig eide) helseforetak er på eksempler på virksomheter som faller inn under denne omfangsbestemmelsen. Et kommunalt eid aksjeselskap *kan* ha offentlig tjenstepensjon og offentlig AFP (avhengig av tariffområde/arbeidsgiverorganisasjon selskapet er tilsluttet), mens helseforetakene *har* offentlig tjenstepensjon. Begge skal avlegge regnskap i henhold til NRS.

I teorien kunne man også tenke seg virksomheter med privat AFP som avlegger regnskap i henhold til GKRS. Vi er imidlertid ikke kjent med at denne kombinasjonen forekommer i praksis.

Dette leder frem til oppsummering av mulige kombinasjoner AFP og regnskapsregime som er vist i Tabell 14 i det følgende.

AFP	Regnskapsregime	
	NRS	GKRS
Privat		
Offentlig		

Tabell 14 - Mulige kombinasjoner AFP-regime vs. regnskapsregime

8.3 Sammenligning av kostnadsnivå for gjeldende og ny AFP

Sammenligning på tidspunktet for mulig uttak

For illustrasjon og sammenligning av kostnadsnivå ved gjeldende og ny AFP, går vi tilbake til gjennomgangs-eksempelet. Her har vi gjort forutsetninger om medlemmets pensjonsgivende inntektsrekke i tjenstepensjonsordningen, og vi antar nå videre at samme inntektsrekke er pensjonsgivende for opptjening av folketrygdens alderspensjon.

Gjeldende AFP bygger på tre komponenter, henholdsvis:

- Folketrygdberegnet: Svarer til den alderspensjonen man ville ha fått fra folketrygden ved å fortsette i stillingen frem til fylte 67 år
- AFP-tillegget: Et fast nominelt beløp lik 20.400 kroner pr. år
- Bruttoberegnet: 66 % av pensjonsgrunnlaget, avkortet med forholdet mellom antall opptjeningsår og 30 år

Med utgangspunkt i de to komponenten beregnes gjeldende AFP slik:

- Fra 62 til 65 år: Folketrygdberegnet tillagt AFP-tillegget
- Fra 65 til 67: Den største av ytelsen fra 62 til 65 og folketrygdberegnet

Uten at vi skal gå inn i beregningsdetaljer (og samtidig minner om $G = 118.620$ som overalt ellers i rapporten) kommer vi frem til at inntektsrekken i gjennomgangseksempellet gir rett til AFP med ytelser som følger:

- Fra 62 til 65 år: 206.174 kr. pr. år
- Fra 65 til 67: 303.708 kr. pr. år

Ny AFP beregnes via en AFP-beholdning, som tilføres 4,21 prosent av årlig pensjonsgivende inntekt opp til 7,1 G. Ved uttak av AFP fastsettes årlig AFP-ytelse ved å dividere AFP-beholdningen med den forventede gjenslående levealderen for årskullet som man tilhører²³. Denne ytelsen utbetales livsvarig.

Igjen, uten at vi går inn i beregningsdetaljer, kommer vi i gjennomgangseksempellet frem til ny AFP lik 28.374 kroner pr. år ved uttak 62 år.

De beregnede pensjonsytelsene illustrerer den grunnleggende forskjellen mellom gjeldende og ny AFP:

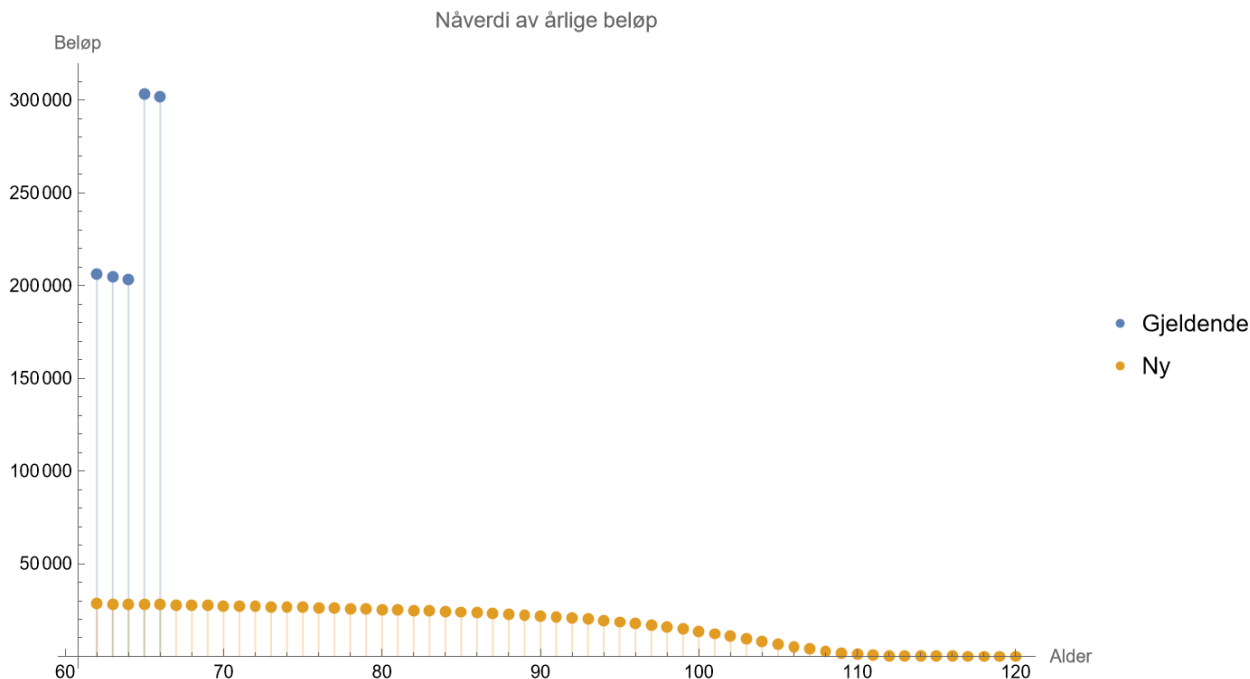
- Gjeldende: «Høye» årlige pensjonsytelser i en kort periode, som er ment å ivareta overgangen fra tidlig pensjonsuttak til ordinær alderspensjonering
- Ny: «Lave» årlige pensjonsytelser utbetalt livslangt, som supplement til alderspensjon fra folketrygd og tjenstepensjonsordning

For en meningsfylt sammenligning av kostnadsnivået ved de to ordningene, går vi tilbake til fremgangsmåten som vi introduserte i avsnitt 2.5:

- Først beregner vi regulert, sannsynlighetsveiet og diskontert kontantstrøm av eventuelle årlige fremtidige AFP-utbetalinger
- Deretter summeres disse årlige beløpene til forsikringsteknisk kontantverdi av eventuelle fremtidige AFP-utbetalinger

Vi antar nå at medlemmet i gjennomgangseksempellet har nådd alder 62 år, og har innvunnet rett til AFP med utbetaling som da kan starte umiddelbart. Med samme forutsetninger som vi har benyttet for regnskapsperspektivet i den foregående analysen, jf. 2.2, kommer vi frem til regulert, sannsynlighetsveiet og diskontert kontantstrøm av medlemmets eventuelle årlige fremtidige AFP-utbetalinger som vist i [Figur 26](#) [Figur 1](#) i det følgende.

²³ Mer presist: Folketrygdens delingstall for årskullet

Figur 26 - Regulert, sannsynlighetsveiet og diskontert kontantstrøm av eventuelle årlige fremtidige AFP-utbetalinger

Summen av disse årlige beløpene kan visualiseres som arealet under de respektive «kurvene». For gjeldende AFP er det rett frem å se at det er tale om først 3 år med omkring 200 tkr. og deretter 2 år med omkring 300 tkr., til sammen i størrelsesorden 1,2 mkr. For ny AFP er det ikke like enkelt å avlese beløpene for hvert enkelt år og hva de summerer seg til.

Når vi går fra visualisering til beregning, er resultatet at forsikringsteknisk kontantverdi av eventuelle fremtidige AFP-utbetalinger beløper seg til:

- 1,22 mkr. for gjeldende AFP
- 990 tkr. for ny AFP

I dette perspektivet fremstår kostnadsnivået å være høyest for gjeldende AFP.

Sammenligning når eventuell fremtidig AFP skal estimeres før mulig pensjonsuttak.

I foregående punkt er det underforstått at vi tenker oss at det 62 år gamle medlemmet helt sikkert tar ut AFP umiddelbart i begge alternativer. Alternativt formulert: Uttakstilbøyeligheten antas å være 100 % ved første mulighet for igangsettelse av utbetalingen.

For gjeldende AFP er dette alt annet enn realistisk.

Her kan vi for eksempel vise til KLP sin arbeidslivsrapport 2024²⁴, som blant annet inneholder erfaringstall for AFP uttaksmønster i deres medlemsmasse. Fra rapportens side 31 hitsettes:

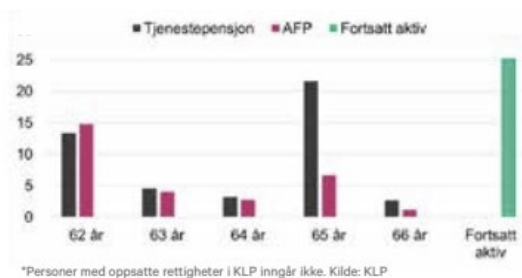
«Også blant medlemmene i fellesordningen, var de vanligste uttaksalderne av pensjon 62 og 65 år, samtidig var en stor andel fremdeles var i arbeid ved 66 år. Samlet tok 28 % ut tjenestepensjon eller AFP ved 62 år, 9 % ved 63 år, 6 % ved 64 år, 28 % ved 65 år, mens 4 % tok ut ved 66 år. 25 % var

²⁴ <https://www.klp.no/virkosomhet/arbeidslivsrapporten/KLP-Arbeidslivsrapport-2024.pdf>

fremdeles i arbeid ved 66 år. Også flertallet av medlemmene i Fellesordningen for kommuner og bedrifter valgte å ta ut tjenestepensjon relativt til AFP.»

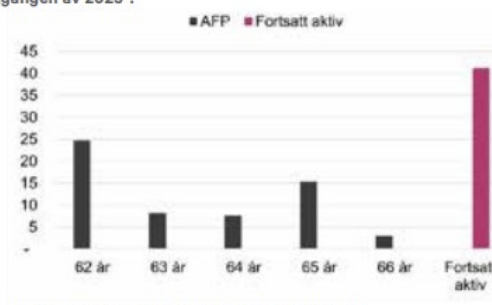
Disse tallene har sitt utspring i medlemsgrupper med aldersgrense hhv. 65 og 70 år. Uttakstilbøyeligheter er ikke oppgitt tallmessig for hver gruppe separat, men presentert grafisk som vist i de to følgende figurene som er kopiert fra rapportens side 31

Figur 7. Uttaksmønster for 66-åringene i Fellesordningen for kommuner og bedrifter med aldersgrense 65 år som mottok særalderspensjon eller AFP fra KLP, eller fortsatt var aktive ved utgangen av 2023*.

*Personer med oppsatte rettigheter i KLP inngår ikke. Kilde: KLP

Figur 8. Uttaksmønster for 66-åringene i Fellesordningen for kommuner og bedrifter med aldersgrense 70 år som mottok AFP eller fortsatt var aktive ved utgangen av 2023*.

*Personer med oppsatte rettigheter i KLP inngår ikke. Kilde: KLP

Ifølge statistikk rapportert av KS²⁵ er aldersgrensen for kommunalt ansatte (ekskl. Oslo) fordelt som vist i tabellen i det følgende (som er kopiert fra rapporten)

	Antall ansatte	Andel ansatte	Antall årsverk	Andel årsverk
Ingen særaldersgrense	330.100	71,0 %	277.600	72,4 %
Særaldersgrense 60 år	8.700	1,9 %	2.500	0,6 %
Særaldersgrense 65 år	126.000	27,1 %	103.500	27,0 %
Alle ansatte	460.400	100,0 %	383.600	100,0 %

Med støtte i disse tallene kan vi regne med fordeling 72 %/28 % for aldersgrenser hhv. 70 år og 65 år. Når vi leser av (så godt vi klarer) KLPs AFP uttakstilbøyeligheter for de to gruppene, og deretter veker med fordelingen 72 %/ 28 %, kommer vi frem til gjennomsnittstall som følger (uten å vise detaljer i utregningen): 22% ved 62 år, 7 % ved 63 år, 6 % ved 64 år, 13 % ved 65 år og 3 % ved 66 år.

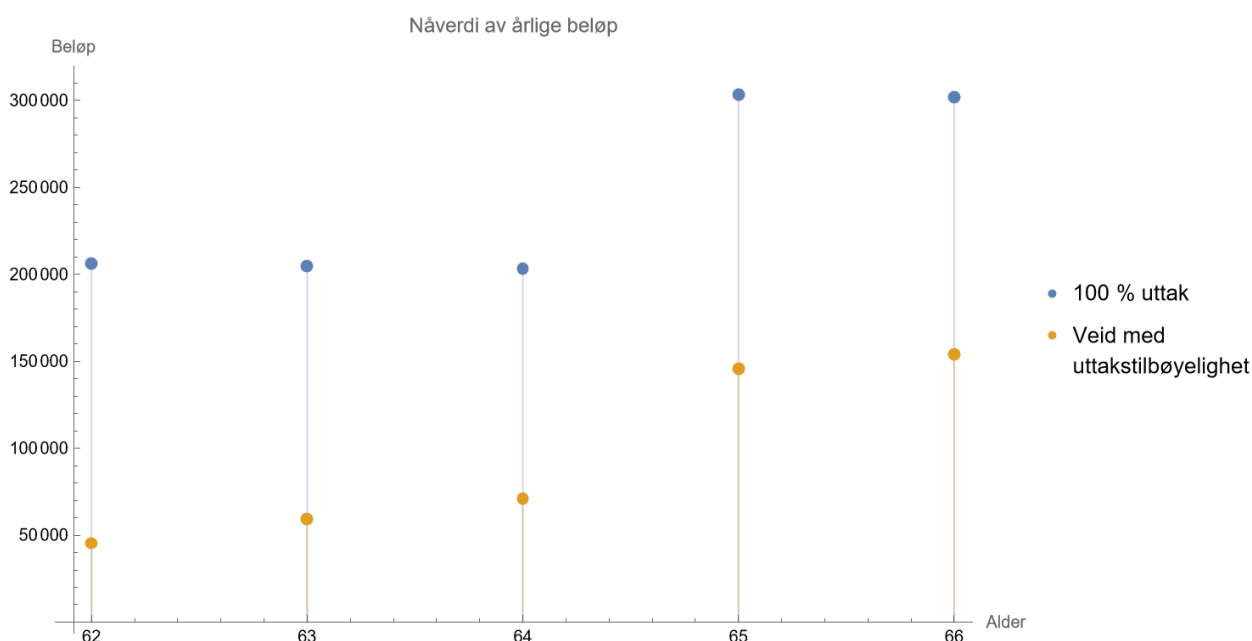
For gjeldende AFP virker utsatt uttak slik at utbetalinger som man avstår frem til uttakstidspunktet ikke blir kompensert ved høyere årlige utbetalinger i den gjenstående, forkortede utbetalingsperioden. Isolert innebærer altså senere uttak enn ved 62 år rent tap for den pensjonsberettigede.

For medlemmet i vårt gjennomgangseksempel er den årlige utbetalingen ved fylte 62 år lik (omkring) 200 tkr. I en gruppe med like medlemmer vil det ifølge uttakstilbøyelighetene i det foregående ikke være mer enn 22 %

²⁵ <https://www.ks.no/fagomrader/statistikk-og-analyse/sysselsettingsstatistikk/tre-av-ti-ansatte-har-saraldersgrense-2023/>

som velger å motta denne utbetalingen. Ved fylte 63 er uttakstilbøyeligheten lik 7 %, og da vil det være til sammen $22 \% + 7 \% = 29 \%$ som mottar den årlige utbetalingen som også her er (omkring) 200 tkr.. Ved tilsvarende fremgangsmåte finner vi at det vil være 35% som vil motta årlig utbetaling (omkring) 200 tkr. ved fylte 64, 48 % motta årlig utbetaling (omkring) 300 tkr. ved fylte 65 og 51 % motta årlig utbetaling (omkring) 300 tkr. ved fylte 66.

Her minner vi om regulert, sannsynlighetsveiet og diskontert kontantstrøm av medlemmets eventuelle årlige fremtidige AFP-utbetalinger som vist i Figur 26. Om vi veier verdien av denne eventuelle kontantstrømmen også med andelen som vil motta utbetaling i hvert år, så kommer vi frem til forløpet som vist i Figur 27 i det følgende.

Figur 27 - Regulert, sannsynlighetsveiet og diskontert kontantstrøm av eventuelle årlige fremtidige AFP-utbetalinger gjeldende ordning – med og uten veiing for uttakstilbøyelighet..

Veiing for uttakstilbøyeligheter resulterer i at forsikringsteknisk kontantverdi av eventuelle fremtidige AFP-utbetalinger reduseres fra 1,22 mkr. uveiet til 475 tkr. etter veiing.

For å oppnå sammenlignbarhet med ny AFP, må vi gjøre en vurdering av mulige uttaksaldre også her. Her er forholdet at utsatt uttak resulterer i at årlig ytelse i den gjenstående, reduserte utbetalingsperioden øker – «høyere ytelse i færre år». Økningen er innrettet slik at forsikringsteknisk kontantverdi av den livslange kontantstrømmen skal være uavhengig alder ved uttak. Å regne som om alle pensjonsberettigede tar ut ny AFP ved 62 år, vil da gi et representativt resultat for omfanget av utbetalingsforpliktelsen over livsløpet også for andre uttaksaldre.

Tilsynelatende kan vi da regne med uttakstilbøyelighet 100 % ved fylte 62 år, men her kommer det inn to modifierende forhold:

- For det første at ikke alle medlemmer under 62 år vil tilfredsstillende vilkårene for rett til ny AFP, selv om de opprettholder arbeidsforholdet uavbrutt. Dette må ivaretas når vi beregner prognose for fremtidig ny AFP for medlemmer under 62 år (på samme måte som manglende rett er med på å påvirke uttakstilbøyeligheten ved gjeldende AFP).
- For det andre at pensjonsordninger som medlemmet kan ha vært med i tidligere, noen ganger skal bære deler av det økonomiske ansvaret for samlet ny AFP som den siste pensjonsordningen utbetaler. Dette operasjonaliseres ved at slik(e) tidligere ordning(er) refunderer sin andel av samlet ny AFP til den utbetalende ordningen²⁶.

Denne spørsmålsstillingen er behandlet av en arbeidsgruppe i regi av Den Norske Aktuarforening. Gruppen anbefaler at omfanget av de to nevnte forholdene ivaretas ved å regne med en «netto uttakstilbøyelighet» for ny AFP på 85 %.

Med dette kommer vi til at forsikringsteknisk kontantverdi av eventuelle fremtidige utbetalinger av ny AFP kan estimeres til 85 % av 990 tkr., dvs. 840 tkr.. Hvis en slik beholdning skulle vært bygget opp ved premie gjennom opptjeningstiden, kommer vi i gjennomgangseksempelet frem til en nødvendig premiesats lik omkring 3,4 % av lønn. Til sammenligning er premiesatsen i privat AFP for 2024 og 2025 lik 2,7 % av lønn. I sammenligningen hører det med at den beregnede premiesatsen på 3,4 % for offentlig AFP tar utgangspunkt i en tenkt finansieringsmodell med full fondering, mens premiesatsen på 2,7 % for privat AFP omfatter bidrag til både å opprettholde og styrke ordningens fonderingsgrad.

Denne omstendelige gjennomgangen munner ut i at økonomisk omfang av ny AFP i vårt gjennomgangseksempel er vesentlig høyere enn for gjeldende AFP, i størrelsesorden 75 % høyere.

Størrelsen som vi foran har kalt «netto uttakstilbøyelighet» for ny AFP er forbundet med usikkerhet, og det samme gjelder da estimatet 840 tkr. for økonomisk omfang av ny AFP. For å belyse hva denne usikkerheten innebærer, kan en mulig vinkling være å spørre hvor lav «netto uttakstilbøyelighet» må være for at økonomisk omfang av ny AFP skal balansere med gjeldende AFP. Her er det rett frem å se at 990 tkr. som gjelder for ny AFP ved tenkt uttakstilbøyelighet 100 % må mer enn halveres for å komme ned i 475 tkr. for gjeldende AFP. Det er åpenbart fullstendig urealistisk at de to forholdene nevnt over skal resultere i «netto uttakstilbøyelighet» på mindre enn 50 %, slik at vi trygt kan konkludere med at ny AFP her har et vesentlig større økonomisk omfang enn gjeldende.

Så er det på sin plass å spørre hvor langt man kan generalisere ut fra dette ene eksempelet. Her er forholdet at både gjeldende AFP og ny AFP beregnes ut fra samlet pensjonsgivende inntekt (målt i antall G) opptjent mellom 13 og 61 år. Selv om *nivået* for både gjeldende og ny AFP med dette blir helt og holdent individuelt, så vil *innbyrdes forhold* mellom de to likevel være av noenlunde samme størrelsesorden for alle medlemmer. Det vi er kommet frem til når det gjelder innbyrdes forhold mellom gjeldende og ny AFP for det ene medlemmet i

²⁶ I brev til Statens Pensjonskasse om finansiering av ny AFP uttaler Arbeids- og Inkluderingsdepartementet «Etter departementets syn er det bare de som har offentlig AFP, som skal være med å betale for ordningen». Foretak som har lukkede offentlige ordninger og som ikke er med i offentlig AFP, vil etter dette ikke få kostnader, dvs. refusjonskrav knyttet til opptjeningstid i den lukkede offentlige ordningen.

gjennomgangseksempelen, er med dette i det minste indikativt også når det gjelder andre medlemmer og hele medlemsbestander.

Drøftingen og konklusjonen i dette punktet hviler i stor grad på KLP sine erfaringstall for uttakstilbøyeligheter under gjeldende AFP. For virksomheter med avvikende uttakstilbøyeligheter vil innbyrdes forhold mellom kostnad for hhv. gjeldende og ny AFP bli annerledes enn presentert her. Men det er først hvis uttakstilbøyeligheten i gjennomsnitt over 62-67 årsperioden er omkring 70 % eller høyere, at det vil innebære en besparelse å gå over til ny AFP.

Virkninger for likviditet/premie

For den enkelte kommune/virksomhet vil premien over tid øke i samme forhold som økningen i den underliggende pensjonskostnaden.

Som illustrasjon på økt kostnad i makro hitsettes følgende fra sak om temaet på KS sin hjemmeside²⁷: «I 2025 økes premiene fordi de som er født 1963 kan ta ut nye AFP. Det er anslått at premiene for sektoren samlet vil kunne øke med 2,5- 3 milliarder kroner, isolert sett.»

Virkninger for GKRS-rapportering

I en kommentar til Statsbudsjettet for 2025 om temaet²⁸, skriver KS på sin hjemmeside:

Økte pensjonskostnader

Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) varslet i juni at effektene av ny offentlig AFP skulle inkluderes i beregningen av pensjonskostnadene fra 2025, noe som isolert sett ville økt kostnadene med 5,5-6 milliarder kroner. I september ga KDD beskjed om at implementeringen ble utsatt siden det fortsatt gjenstår avklaringer om ny AFP.

I Statsbudsjettet 2025 varsler regjeringen nå at nye oppdaterte anslag på merkostnadene til pensjon, inkludert kostnadene av ny offentlig AFP, legges fram i Revidert nasjonalbudsjett 2025, og kommunesektoren skal innarbeide kostnadene ved ny AFP i regnskapene for 2025. Regjeringen sa ved framleggningen av statsbudsjettet at den legger opp til å dekke økningen i pensjonskostnadene i 2025 som skyldes ny AFP. Regjeringen vil samtidig også foreta en samlet vurdering av kommunesektorens økonomi.

KS er glade for at regjeringen nå tydelig varsler at staten tar regningen for ny offentlig AFP, men økningen i de øvrige pensjonskostnadene i 2024 vil legge ytterligere press på kommuneøkonomien både i 2024 og i 2025.

Vi kan la dette tale for seg om temaet.

²⁷ <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/kno/okonomiske-konsekvenser-av-ny-afp-fra-2025/>

²⁸ <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/statsbudsjettet-2025/kommunesektorens-pensjonskostnader/>

Virkninger for NRS-rapportering

Som vi skal utdype i avsnitt 8.4, er flere virksomheter i offentlig sektor, herunder helseforetak, underlagt NRS. For regnskapsrapporteringen kommer høyere kostnadsnivå ved ny AFP til uttrykk gjennom tre komponenter:

1. Økt opptjeningskostnad
2. «Endring av pensjonsplan (med tilbakevirkende kraft!)»: Forbedret pensjonsmessig uttelling skal gjøres gjeldende også for tidligere års pensjongivende inntekt. Den resulterende, momentane, økningen i regnskapsmessig påløpt pensjonsforpliktelse utgjør nettopp verdien av «Endring av pensjonsplan»
3. Økt rentekostnad som følge av økt verdi av pensjonsforpliktelse

Komponentene 1. og 3. gir vedvarende løft i NRS-kostnaden fra og med iverksettelsen av ny offentlig AFP, dvs. 2025. Komponent 2. er en engangseffekt, som skal resultatføres i sin helhet (som hovedregel) i det året ny AFP er vedtatt og offentliggjort, dvs. 2024.

Det kan vanskelig sies noe allmenngyldig om hvor stor økning i NRS-kostnad det vil være tale om for den enkelte virksomhet, men det er liten tvil om at det er tale om vesentlige beløp.

8.4 Sammenligning med regnskapsføring av privat AFP

Regnskapsføring av gjeldende AFP reiser ingen særskilte konseptuelle spørsmålsstillinger og følger standard fremgangsmåte som det er redegjort for i kapitlene 2-6. Dette gjelder både under NRS og GKRS.

Virksomheter som viderefører sin gjeldende tilknytning til tariffområde/arbeidsgiverorganisasjon, skal rapportere ny AFP under samme regnskapsregime som de gjør nå. Omlegging til ny AFP i seg selv er altså uten betydning for hvilket regnskapsregime man skal følge.

I dette avsnittet skal vi se at NRS' regnskapsrapportering for hhv. privat og ny offentlig AFP er fundamentalt forskjellige. Dette til tross for de to de to AFP-regimene fremover gir nær identiske ytelser, og at rapporteringen for begge er underlagt samme regnskapsregime.

Bakgrunnen er et særlig forhold for NRS som vi hittil ikke har vært innom. Det er tale om at det kan/skal gjøres unntak fra periodiseringsprinsippet under visse omstendigheter. For vårt formål er det følgende bestemmelse (punkt 22) i NRS6 som er avgjørende:

«For ytelsesbaserte flerforetaksordninger skal et foretak regnskapsføre sin andel av den ytelsesbaserte pensjons forpliktelsen, pensjonsmidler og kostnad tilknyttet pensjonsordningen på samme måte som alle andre ytelsesbaserte pensjonsordninger, basert på beregning foretatt av planens administrator. Når det ikke foreligger tilstrekkelig informasjon til å regnskapsføre en flerforetaksordning som en ytelsesbasert pensjonsordning, skal et foretak regnskapsføre ordningen som om den var en innskuddsbasert pensjonsordning.»

For privat AFP betaler tilsluttede virksomheter premie med lik % av sin samlede lønnsmasse, uavhengig av faktisk og fremtidig forventet uttak av AFP for den enkelte virksomhets tidligere og nåværende arbeidstagere. Dette er nettopp en slik «flerforetaksordning» som den siterte bestemmelsen viser til. Flerforetaksordning er i seg selv ikke en begrunnelse for unntak fra hovedbestemmelsen om å følge periodiseringsprinsippet. Det er først «Når det ikke foreligger tilstrekkelig informasjon til å regnskapsføre en flerforetaksordning som en ytelsesbasert pensjonsordning» at unntaket kommer til anvendelse.

Da privat AFP ble lagt om fra tidligere førtidspensjonsordning til livslang påslagsordning med virkning fra 2011 innførte man finansiering som fellesordning. Ved omleggingen ble spørsmålet om NRS regnskapsmessig

rapportering vurdert inngående av en egen arbeidsgruppe nedsatt av Finansdepartementet. I arbeidsgruppens rapport, som ble avlagt høsten 2011, sies det i oppsummeringen blant annet at «Arbeidsgruppen finner ut fra dette at det kan være rimelig at forståelsen av unntaks-bestemmelsen trekker i retning av at AFP-ordningen kan regnskapsføres som en innskudds-ordning.». Denne forståelsen ble da lagt til grunn som «gjeldende rett», og den er blitt stående siden.

Regnskapsføring som innskuddsordning, som unntaket referer til, innebærer i korthet at:

- Foretaket fører påløpt premie som pensjonskostnad
- Foretaket balansefører ingen pensjonsforpliktelse (med unntak for eventuelt påløpt, ikke betalt pensjonspremie som kortsiktig gjeld)

Til forskjell fra privat AFP er finansiering av både gjeldende og ny offentlig AFP basert på at hver enkelt kommune/foretak dekker utbetalinger til egne AFP-mottagere. Med dette foreligger «tilstrekkelig informasjon til å regnskapsføre en flerforetaksordning som en ytelsesbasert pensjonsordning», slik at unntak fra hovedbestemmelsen da er en uaktuell spørsmålsstilling. Helseforetakene er eksempler på virksomheter som følger NRS og for regnskapsavleggelsen behandler offentlig AFP i henhold til hovedbestemmelsen.

Hvordan regnskapsrapporteringen er lagt opp, kan da oppsummeres som vist i Tabell 15 i det følgende.

AFP-regime	Regnskapsregime	
	NRS	GKRS
Privat	Som innskuddsordning: Premie/Ingen balanseføring	
Offentlig	Som ytelsesbasert for enkeltforetak	Som ytelsesbasert for enkeltforetak

Tabell 15 - Opplegg for regnskapsrapportering for ulike kombinasjoner av gjeldende AFP-regimer og regnskapsregimer

Finansiering av gjeldende offentlig AFP er lagt opp slik i kommunal sektor:

- Utbetaling mellom fylte 62 og fylte 65 år: Dekkes løpende over kommunens/virksomhetens drift
- Utbetaling mellom fylte 65 og fylte 67 år: Engangspremie når pensjonsutbetalingen starter

Ny offentlig AFP i kommunal sektor skal i sin helhet finansieres med engangspremie når pensjonsutbetalingen starter.

Følgelig er det ingen finansiell dekning av yrkesaktives opptjente eventuelle fremtidige AFP, hverken for gjeldende eller for ny ordning. I NRS-terminologien innebærer dette at verdien av påløpt brutto pensjonsforpliktelse er større enn verdien av pensjonsmidler, slik at kommunen/virksomheten skal balanseføre en regnskapsmessig pensjonsforpliktelse.

Å være unntatt denne plikten til å balanseføre denne pensjonsforpliktelsen, slik tilfellet er for privat AFP, vil kommunen/virksomheten åpenbart oppfatte som fordelaktig. Og hvis mulig, vil de kunne søke å oppnå samme fordel.

Vi er ikke kjent med at forskjellig NRS-behandling for hhv. privat og *gjeldende* offentlig AFP har vært et diskusjonstema. Dette kan ha sammenheng med en aksept/forståelse av at pensjonsordninger med ulikt materielt innhold kan være gjenstand for ulik regnskapsmessig rapportering. Når ordningenes innhold nå blir nær sammenfallende, så kan en slik aksept/forståelse bli forrykket.

Her er det verdt å minne om at forskjellig regnskapsmessig behandling springer ut fra forskjeller i finansieringsmetode, men oppfatningen kan like fullt være at fordelene med å være unntatt balanseføring forbeholdt privat

AFP er en «urimelig forskjellsbehandling av nær identiske pensjonsordninger». I neste omgang kan dette føre til at NRS-«amnestiet» for privat AFP kommer under press.

Spørsmålet om NRS-behandling av ny offentlig AFP er omhandlet i proposisjonen som ledet frem til lovregulering av ny offentlig AFP²⁹. Gabler, KLP, Den Norske Aktuarforening og Pensjonskasseforeningen avgir høringsuttalelser som på dette punktet trekker i ulik retning. Proposisjonen går ikke lenger enn til å avrunde med at «Departementet viser til at tolkning av forsikringsvirksomhetsloven § 3-24 bør rettes til Finansdepartementet som ansvarlig departement for loven.»

For virksomheter som i dag har offentlig AFP, kan det være mulig å gå over til privat AFP. Det vil da være tale om å skifte tariffområde/arbeidsgiverorganisasjon fra ett som har offentlig tjenstepensjon og offentlig AFP til et annet som har offentlig tjenstepensjon og privat AFP. Med ny offentlig AFP vil en slik overgang i praksis være uten betydning for ansattes pensjonsrettigheter – både ordinær tjenstepensjon og AFP – samtidig som virksomheten ikke lenger skal balanseføre påløpt pensjonsforpliktelse for AFP.

NRS' forskjellsbehandling av privat og ny offentlig AFP kan tenkes å utløse interesse for å «melde overgang» til privat AFP gjennom slik «tariffområdearbitrasje». Ved vurdering av en slik mulig overgang, vil det selvsagt være en rekke andre forhold som spiller inn, som det vil føre for langt å gå inn på her.

8.5 Indre spenninger i AFP-systemet

NRS' unntak fra periodisering og balanseføring for privat AFP er som nevnt begrunnet med at verdien av netto pensjonsforpliktelse ikke lar seg allokere til tilsluttede virksomheter på en pålitelig måte. Mens samlet netto forpliktelse for alle tilsluttede virksomheter kan beregnes, så har vi ingen pålitelig fremgangsmåte for å fordele totalen virksomheten imellom.

Slike beregninger av samlet netto pensjonsforpliktelse gjennomføres rutinemessig av administratoren Fellesordningen for AFP, og resultatene offentliggjøres i deres årsrapporter. Forholdet kan illustreres med utgangspunkt i regnskapstall fra Fellesordningens årsrapport for 2022. Pr. 31.12.2022 er det her balanseført en netto pensjonsforpliktelse på i størrelsesorden 85 milliarder kroner, som i realiteten er til fordeling innad i finansieringsfellesskapet av tilsluttede virksomheter.

Allokering mellom tilsluttede virksomheter, om dette hadde vært mulig, ville nødvendigvis ha gitt markante utslag i deres balanser. Her kan netto pensjonsforpliktelse pr. arbeidstager som i 2022 var omfattet av Fellesordningen, være en indikasjon på størrelsesordenen. Med til sammen 875 tusen arbeidstagere som vi finner i årsrapporten og samlet netto pensjonsforpliktelse i størrelsesorden 85 milliarder kroner, kommer vi frem til gjennomsnittlig netto pensjonsforpliktelse nær 100 tusen kroner pr. omfattet arbeidstager. Vi understreker gjennomsnittlig, siden netto pensjonsforpliktelse pr. arbeidstager er ment for illustrasjonsformål, og da i motsetning til representativ for en faktisk allokering metode.

Her skal det legges til at den refererte forpliktelsen omfatter de som pr. 31.12.2022 allerede da hadde rett til utbetaling av AFP og i tillegg et estimat for de som var antatt å ha innvunnet slik rett i henhold til ordningens kvalifiseringskriterier. Estimat for opptjent eventuell fremtidig AFP for omfattede arbeidstagere er imidlertid ikke med, og ville dermed komme i tillegg hvis balanseføring hadde vært gjennomført i medlemsforetakene.

²⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-35-l-20232024/id3018528/?ch=10>

Virksomheter som i dag har offentlig AFP og med regnskapsrapportering i hht. GKRS vil over tid bli gjenstand for pliktig balanseføring av en forpliktelse i en slik størrelsesorden. Mens overgang til regnskapsrapportering i hht. NRS vil frita dem fra slik balanseføring.

Som nevnt, er det ved skifte av tariffområde/arbeidsgiverorganisasjon at en slik endring kan realiseres.

Med dette kan det oppstå to ulike dynamikker, begge formodentlig ikke tilsiktede:

- For det første en «konkurransesituasjon» mellom ulike arbeidsgiverorganisasjoner, basert på AFP-innretning som helt sentral «konkurransparameter». I forlengelsen kan man se for seg at det kan oppstå en konkurransesituasjon mellom leverandørene av hhv. privat og offentlig AFP, dvs. Fellesordningen for AFP på den ene side og KLP, Storebrand og enkelte pensjonskasser på den annen side.
- For det andre at NRS-unntaket for privat AFP, under henvisning til «like virksomhetsbetingelser»-retorikk, kommer under press

Hvorvidt den nevnte dynamikken vil spille seg ut som krusninger på overflaten eller ha mer merkbare konsekvenser, gjenstår å se.

9. Oppsummering

9.1 Arbeidsgivers pensjonsforpliktelser

Arbeidsgivers forpliktelse til å innfri fremtidig utbetaling av tjenestepensjonsrettigheter er i utgangspunktet et forhold direkte mellom arbeidsgiver på den ene side og arbeidstagere og pensjonister på den annen side. Regnskapsføring av pensjonsforpliktelser avledes av det økonomiske omfanget av denne forpliktelsen, og hvordan det økonomiske omfanget utvikler seg over tid. Operasjonalisering av regnskapsføringen bygger på lineær opp-tjening av fremtidig pensjonsrett over yrkesaktiv periode, diskontering og sannsynlighetsveiling av kontantstrøm av eventuell fremtidig pensjonsutbetaling med forutsetninger som er ment å være mest mulig realistiske.

Ovenstående vurdering av en pensjonsforpliktelse står på egne ben, uavhengig av om arbeidsgiver har inngått avtale med en pensjonsleverandør til å administrere og forvalte en pensjonsordning. Involvering av en pensjonsleverandør, som kan være et forsikringselskap eller egen pensjons-kasse er vanlig, og i kommunal sektor er det obligatorisk gjennom tariffavtale.

Avtale med en pensjonsleverandør er en innretning for å ivareta systematisk forhåndsfinansiering av (deler av) arbeidsgivers pensjonsforpliktelse, og da i motsetning til å befri arbeidsgiver for sin pensjonsforpliktelse direkte overfor arbeidstagere og pensjonister. Gjennom avtalen påtar arbeidsgiver seg også en forpliktelse til å betale premie til pensjonsleverandøren, for å sette sistnevnte i stand til fremtidig utbetaling av nominelle pensjonsbeløp av nærmere bestemt omfang.

Regnskapsforpliktelsen på den ene side og premiebetalingsforpliktelsen på den annen side ivaretar to forskjellige formål. Regnskapsforpliktelsen sier noe om det reelle omfanget av forpliktelsen knyttet til hele ansettelsesperioden, mens premieinnbetalingen skal sikre at det er nok penger på bok til å kunne betale for den forsikringsbare delen av rettigheten³⁰ som den ansatte har tjent opp fram til i dag. Det viser seg i praksis at de to kan ha ganske forskjellig forløp.

9.2 Regnskapsrapportering i hht. NRS og GKRS

Fremstilling i avsnitt 9.1 springer ut fra sammenstillingsprinsippet, som innebærer at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt, og som er ett av de styrende prinsipper for Regnskapsloven. Norsk Regnskapsstandard 6 Pensjonskostnader har uttømmende bestemmelser om hvordan regnskapsføringen skal legges opp for virksomheter som skal følge Regnskapsloven.

Kommuner og fylkeskommuner følger andre regnskapsprinsipper. Her er det viktigste spørsmålet i økonomiforvaltningen ikke det økonomiske resultatet av virksomheten, men hvordan de tilgjengelige midlene fordeles og benyttes. Dette leder frem til et regnskapssystem hvor det sentrale er tilgjengelige midler og hvordan disse er brukt, som i korte trekk betyr at regnskapet i hovedsak viser inntekter og utgifter (finansielle/betalbare størrelser) og ikke kostnader og økonomisk overskudd/gevinst.

³⁰ Hvor det er et sentralt poeng at virkningen av fremtidig regulering av pensjonsytelser faller utenom dert forsikringsbare og finansieres ved «premie for ikke forsikringsbare hendelser» i takt med at reguleringene finner sted.

Med slikt ideologisk utgangspunkt for regnskapsavleggelsen blir premiebetalingen det som vurderes som økonomisk mest representativt for kommunens pensjonskostnad/pensjonsutgift. Frem til og med 2001 var det nettopp premiebetalingen som ble ført som pensjonskostnad/-pensjonsutgift. Med virkning fra 2002 ble dette lagt om til en slags hybrid mellom NRS-regimet og premierregimet. Her holder man fast i at premiekostnaden bør være styrende «i det lange løp»/«på sikt», kombinert med at man benytter NRS-kostnad som utgangspunkt for det enkelte års regnskapsførte pensjonskostnad. Fremgangsmåten som dette leder frem til, kan oppsummeres stikkordsmessig slik:

- Man starter med NRS-kostnaden som utgangspunkt for årets pensjonskostnad
- Premiebetalingen fratrukket NRS-kostnaden, premieavviket, balanseføres:
 - Som en eiendelspost hvis premiebetalingen er større enn NRS-kostnaden
 - Som en gjeldspost hvis premiebetalingen er mindre enn NRS-kostnaden
- Balanseført premieavvik løses opp – «amortiseres» - med like store beløp over en nærmere bestemt amortiseringsperiode, som kan være enten ett eller syv år.
- I amortiseringsperioden legges amortiseringsbeløpene (+/-) til NRS-kostnaden for å komme frem til endelig regnskapsført pensjonskostnad.

Konseptet er sammenlignbart med en investering. Når investeringen blir gjort, har det ingen betydning for resultatregnskapet i den aktuelle perioden. Resultateffekten kommer først over tid i takt med at investeringen avskrives.

9.3 Skifte av pensjonsleverandør for kommunal tjenstepensjon

Aktuelle leverandører for kommunal tjenstepensjon er KLP, Storebrand og egen pensjonskasse. Det er forskjeller mellom leverandørene både mht. egenkapital og forsikringstekniske forhold. Sistnevnte består i at premienivå og/eller bufferkapital kan være forskjellige.

For vurdering av mulig skifte av leverandør bør alle økonomiske forhold tas i betraktning. Mens de likviditetsmessige effekter åpenbares direkte, så er effekter for GKRS regnskapskostnad ikke like åpenbar.

Analyse basert på rapportens gjennomgangseksempel viser at:

- Redusert premienivå avleirer seg som redusert regnskapskostnad over tid
- Redusert buffer, som i utgangspunktet er en engangseffekt, avleirer seg som redusert regnskapskostnad over tid

Gevinster ved skifte til leverandør som over tid kan levere lavere premie er altså ikke bare likviditetsmessig, men reflekteres også i kommunenes regnskap som en redusert kostnad over tid.

Med pensjonsordningen organisert som egen pensjonskasse eller som avtale med KLP, så er kommunen ansvarlig for å bygge opp pensjonsordningens egenkapital. Bidrag til oppbygning av egenkapital har en direkte likviditetsmessig negativ effekt. Samtidig har egenkapitalbidrag en direkte regnskapsmessig effekt, som kostnadsføres som egen post utenom GKRS-føringen. Tilsvarende gjelder det at frigjort egenkapital vil ha både en direkte likviditetsmessig positiv effekt og en direkte regnskapsmessig positiv effekt.

Realøkonomiske forhold ved vurdering og eventuelt skifte av pensjonsleverandør er en sammensatt og kompleks tematikk, og her er alle de foran nevnte virkningene relevante og viktige å forstå.

9.4 Ny offentlig AFP sammenlignet med privat AFP – kostnader og regnskapsmessig behandling

Ny offentlig AFP og kostnader

Overgang til ny offentlig AFP vil ventelig ha kostnadmessige konsekvenser for de fleste kommuner og virksomheter. Det forhold at den nye livslange pensjonsytelsen vil bli tilstått alle med rett til pensjon – i motsetning til at dagens førtidspensjonsordning tilstås bare de som velger å ta den ut – tilsier økt kostnadsnivå med ny offentlig AFP.

Dette vil medføre for det første en likviditetseffekt der årets engangspremie for ny offentlig AFP blir høyere. For kommuner og virksomheter som følger GKRS regnskapsføring oppstår samtidig en regnskapseffekt fordi det beregnes en periodisert NRS kostnad også for AFP, og denne vil øke betydelig. Som vist er GKRS prinsippet at avviket mellom NRS kostnad og betalt premie skal balanseføres.

Ny offentlig AFP vs. privat AFP under NRS

Mens offentlig AFP er finansiert i hovedsak med engangspremier kombinert med at virksomheter som rapporterer i hht. NRS skal balanseføres beregnet underdekning, så er privat AFP finansiert ved en lik årlig premie for alle tilsluttede virksomheter som for tiden utgjør 2,7 % av lønn. Denne skal utelukkende utgiftsføres.

Virksomheter med offentlig AFP som regnskapsfører i hht. NRS kan ha mulighet til å endre sin AFP-ordning til privat og samtidig beholde ordinær tjenstepensjonsordning som offentlig. Det er gjennom skifte av tariff-område/arbeidsgiverorganisasjon at en slik tilpasning kan iverksettes.

Tilsvarende endring har i og for seg vært mulig også med gjeldende offentlig AFP. Men fordi gjeldende offentlig AFP og privat AFP er så grunnleggende forskjellige, har dette i praksis vært en lite aktuell problemstilling. Når ny offentlig AFP og privat AFP gir nær identisk pensjonsrett, vil dette kunne stille seg annerledes.

Skifte fra ny offentlig AFP til privat AFP innebærer fundamental endring i innholdet i NRS regnskapsrapportering. Dette fordi NRS for privat AFP har en egen unntaksbestemmelse fra fremgangsmåten med ordinær periodisering og balanseføring: Som flerforetaksordning uten mulighet til å allokere kostnader til den enkelte virksomhet på en pålitelig måte, skal man føre premie som årets pensjonskostnad samtidig som man er unntatt balanseføring av påløpt netto pensjonsforpliktelse.

Virksomheter med offentlig tjenstepensjon og offentlig AFP som kan tilpasse seg står dermed overfor et valg om finansieringsform, kostnadsnivå og regnskapseffekter med store konsekvenser. Med slik enklere og «mildere» regnskapsmessig behandling som privat AFP er gjenstand for, vil tilpasning gjennom skifte av tariff-område/arbeidsgiverorganisasjon ventelig kunne bli en aktuell og reell problemstilling hos mange virksomheter.

Indre spenninger i AFP-systemet

Omlegging av offentlig AFP til livslang ytelse er en tilpasning til reformert alderspensjon i folketrygden. Herunder har det vært en målsetning å gjøre privat AFP og offentlig AFP mest mulig like, for så vidt gjelder selve rettighetssystemet.

Samtidig er finansieringssystemet for offentlig og privat AFP grunnleggende forskjellig:

- Privat AFP finansieres som felles, utjevningsbasert ordning med betaling av løpende forskuddspremie, som prosent av arbeidstagerens samlede lønnsmasse
- I offentlig AFP er den enkelte kommune/virksomhet ansvarlig for finansiering av egen AFP, gjennom for det første utbetaling direkte fra kommunens/virksomhetens drift mellom 62 og 65 år og for det andre betaling av engangspremie ved igangsettelse av pensjonsutbetalingen fra og med fylte 65 år

Så viser det seg at denne forskjellen i finansiering har en ganske dramatisk og formodentlig ikke tilsiktet konsekvens: Virksomheter med offentlig AFP som tilpasser seg ved overgang til privat AFP, oppnår:

- Føring av årets premie som pensjonskostnad og bortfall av balanseført netto pensjonsforpliktelse
- Uten at det er foretatt (nevneverdige) endringer i pensjonsforpliktelsens materielle innhold

Som nevnt, er det ved skifte av tariffområde/arbeidsgiverorganisasjon at en slik endring kan realiseres.

Med dette kan det oppstå to ulike dynamikker, igjen formodentlig ikke tilsiktede:

- For det først en «konkurransesituasjon» mellom ulike tariffområder/arbeidsgiverorganisasjoner, basert på AFP-innretning som helt sentral «konkurransesituasjon». I forlengelsen kan man se for seg at det kan oppstå en konkurransesituasjon også mellom leverandørene av hhv. privat og offentlig AFP, dvs. Fellesordningen for AFP på den ene side og KLP, Storebrand og enkelte pensjonskasser på den annen side.
- For det andre at NRS-unntaket for privat AFP, under henvisning til «like virksomhets-betingelser», kommer under press

Hvorvidt den nevnte dynamikken vil spille seg ut som krusninger på overflaten eller ha mer gjennomgripende konsekvenser, gjenstår å se.